

ZBIÓR
RAPORTÓW NAUKOWYCH

FILOLOGIA, SOCJOLOGIA
I KULTUROZNAWSTWO.
REALIZACJA BADAŃ I PROJEKTÓW

Kraków

30 .07.2015 - 31.07.2015

СБОРНИК
НАУЧНЫХ ДОКЛАДОВ

ФИЛОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ И
КУЛЬТУРОЛОГИЯ.
ОСУЩЕСТВЛЕНИЕ
НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
И РЕАЛИЗАЦИИ ПРОЕКТОВ

Краков

30 .07.2015 - 31.07.2015

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór raportów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "Filologia, socjologia i kulturoznawstwo.Realizacja badań i projektów" (30 .07.2015 - 31.07.2015) - Warszawa:

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. - 76 str.

ISBN: 978-83-65207-31-9

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Komitet Organizacyjny Konferencji:

1. В. Окулич-Казарин – (przewodniczący), dr, Rosja;
2. L. Nechaeva, PhD, Ukraina;
3. В. Подобед, PhD, Białoruś;
4. A. Prokopiuk, dr, Polska;
5. E. Чекунова, dr, Rosja.

Grupa robocza:

1. A. Murza, (przewodniczący), Ukraina;
2. Т. Мартинкова, Rosja;
3. М. Ордынская, Rosja.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkiem jest odniesienie do zbioru.

"Diamond trading tour" © Warszawa 2015

ISBN: 978-83-65207-31-9

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKSCJA 10. KULTUROZNAWSTWO. (КУЛЬТУРОЛОГИЯ)

1. Кодьєва О. П. 5
 ПЕРСПЕКТИВНИСТЬ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ ГАН-
 СА КЕЛЬЗЕНА

SEKSCJA 22. FILOLOGIĘ. (ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

2. Терещенко В.Я. 12
 LINGUISTIC PERSONALITY AS AN INTEGRATED PHENOMEN OF
 MODERN LINGUISTICS
3. Karpina E. S. 16
 VS.S.SOLOVYOV'S OEUVRE IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT
 OF THE RUSSIAN HISTORICAL XIX CENTURY FICTION
4. Лисова О.О. 20
 КАТЕГОРИЯ «ОБЪЕКТИВНОЙ РЕАЛЬНОСТИ» КАК ПРЕДМЕТ
 ЭСТЕТИЧЕСКОГО ОСМЫСЛЕНИЯ В. НАБОКОВА
5. Курьянова В.В. 23
 К ВОПРОСУ О ТЕКСТЕ КРЫМСКОЙ ВОЙНЫ В ТВОРЧЕСТВЕ
 Л. Н. ТОЛСТОГО («ОТРЫВОК ИЗ ДНЕВНИКА ШТАБС-КАПИТАНА А.
 ПЕХОТНОГО Л. Л. ПОЛКА»)
6. Колісниченко А.В. 25
 МОДЕРНІСТСЬКА МОДИФІКАЦІЯ ІНДІАНСЬКОГО МІФУ В ХУ-
 ДОЖНЬОМУ ПРОСТОРІ ТВОРІВ ГАРТА КРЕЙНА
7. Исмагулова А.Е. 36
 ПОЛИЛОГ В КОММУНИКАЦИИ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПОНЯТИЯ
 «ПОЛИЛОГ» В СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКЕ
8. Рыспаева Д.С. 41
 КОНЦЕПТ ДОСТОИНСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ
9. Жукєнова А.К. 46
 РЕЧЕВОЕ ПОВЕДЕНИЕ КОММУНИКАНТОВ В БИЛИНГВАЛЬНОЙ
 СИТУАЦИИ
10. Баданян И.Ф. 51
 СТРУКТУРА ОБРАЗА ДЕЛОВОГО ЧЕЛОВЕКА В ГАЗЕТНО-
 ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ
11. Domnich O.V. 54
 AUTOCHTHONOUS VOCABULARY IN MODERN AMERICAN ENGLISH

12. Казьміна Н. О., Фаліна Г. М.....	56
КОНЦЕПТУАЛЬНА ПАРАДИГМА ЯК ЗАСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ СВІТОГЛЯДУ	
13. Назаренко О. М.	59
ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ В ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКАХ ЯК ВИЯВ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ	
14. Zhazira Bekzhanova	63
INFLUENCE OF NATIONAL AND CULTURAL PECULIARITIES ON YOUTH DISCOURSE	
15. Іванісова В.О.....	66
ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕО НА УРОЦІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	
16. Орлова М.О.	68
ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПЕРЕДАЧІ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)	
17. Прокина М.В. Прокина М.В.	73
ПРОБЛЕМА ПЕРЕВОДА СТИХОТВОРЕННЯ ДЖ. ЛЕОПАРДИ «L'INFINITO»	

Кодьєва О. П.

доктор культурології,
професор кафедри
філософії і соціально-гуманітарних дисциплін
Київського університету права НАН України

ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ ГАНСА КЕЛЬЗЕНА

Представлені результати вивчення перспективності філософсько-правової рефлексії Г. Кельзена, особливостей та тенденцій пов'язаних з інтеграційними та міжнародними взаємовідносинами в Європі та їх наслідків на міжнародному та вітчизняному рівні.

Ключові слова: філософсько-правова рефлексія; позитивізм; філософська антропологія.

Постановка проблеми. У культурному та економічному розвитку сьогодні превають процеси європейської і світової інтеграції, тому, безумовно, корисним і плідним є аналіз творчості не лише вітчизняних, а й зарубіжних вчених різних епох, адже справжня творчість є інтернаціональною і несе користь усій людській спільноті. Серед праць вчених, творчість яких недостатньо досліджена в Україні, назвемо видатного австрійського правознавця новітнього часу Г. Кельзена, який досліджує феномен сучасного міжнародного публічного права, цінності демократії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософська антропологія М. Шеллер, Х. Плейснер, А. Гелен є спробою об'єднати філософське, релігійне і наукове вчення про людину. Інтеграційним процесам в соціумах значну увагу приділяли ряд дослідників, зокрема В. Вергун, О. Гошовський, В. Копійка, В. Фурман, О. Шкарпов та ін., відзначаючи що поняття і категорії, такі як «влада», «політика», «демократія», «право» завжди виступають у конкретних формах. Значущість міжнародного права та перспективність філософсько-правових концепцій для формування соціуму відстоюють Л. Оппенгейм, Д. Анцілотті, Г. Кельзен, Х. Лаутерпахт, А. Клафковський та ін.

Мета роботи полягає у вивченні перспективності філософсько-правової рефлексії Г. Кельзена, особливостей та тенденцій пов'язаних з інтеграційними та міжнародними взаємовідносинами в Європі та їх наслідків на міжнародному та вітчизняному рівні, висвітлення норм міжнародного права, правових категорій, які на сьогодні є досить складним та дискусійним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналітична філософська традиція (позитивізм) проблематики права та правосвідомості найчастіше розглядає в межах онтології права (досліджуються проблеми природи права та його основ, буття права і форм його існування) та філософської антропології (висвітлює поняття «правова людина», права людини як вираження особистісної цінності права, права людини в соціумі, співвідношення особистості і права), залучаючи ме-

тодологію таких філософських напрямів, як екзистенціалізм, феноменологія, герменевтика, філософська антропологія, психоаналіз тощо.

Аналізуючи сутності права, науковці доводять значущість інституту прав людини в сучасному суспільстві та юридичне значення та визнання держави, тому систему філософсько-правових поглядів та рефлексію Г. Кельзена логічно буде розглядати не лише у юридичному, як зазвичай прийнято, а й у загально філософському аспекті. Рефлексія (від лат. – відображення) у сучасному гуманітарному знанні розуміється як аналіз власних думок і переживань; міркування. Філософія за своєю природою критична, вона постійно оцінює світ. Така оцінка і являє собою філософську рефлексію. Філософська рефлексія Г. Кельзена простежується у ряді робіт з загальної теорії права та держави, за конституційним і міжнародним правом, а також кількох творах, присвячених спростуванню ідей марксизму. Найвідоміша його робота – «Чиста теорія права» (автором винесено назву нормативізму) свідчить про рефлексивний характер філософії Г. Кельзена, і обумовлює те, що проблема права та правосвідомості особистості виявляється одним з центральних питань [2, 308].

Г. Кельзен був переконаний, що юридична наука покликана займатися не соціальними передумовами або моральними підставами правових взаємовідносин, а специфічно юридичним (нормативним) змістом права. При обґрунтуванні цієї позиції він спирався на філософію неокантіанства, прихильники якої розмежували дві галузі теоретичних знань – науки про суще і науки про належне. До першої групи наук, згідно з поглядами науковця, співвідносяться природничі науки, історія, соціологія та інші, що вивчають явища природи і суспільного життя з точки зору причинно-наслідкових зв'язків. Другу групу – науки про належне – утворюють етика і юриспруденція, які досліджують нормативно обумовлені відносини в суспільстві, механізми і способи соціальної регламентації поведінки людей. В науках про суще головним постулатом виступає принцип об'єктивної причинності, в науках про належне – принцип належної якості буття.

Філософська рефлексія є актуальною, бо джерелом міжнародного права є такі загальні принципи та факти, що є спільними як для національно-правових систем, так і для системи міжнародного права. Під юридичними фактами розуміють обставини, з якими норми права пов'язують настання правових наслідків – установа, зміну, припинення або інші трансформації правовідносин. Відповідно до цього нормативісти закликали звільнити юриспруденцію від методів дослідження, запозичених з інших галузей пізнання. Г. Кельзен відзначав, що «чиста теорія» (нормативізм) не заперечує того, що зміст будь-якого позитивного юридичного порядку, будь то право міжнародне або національне, обумовлено історичними, економічними, моральними та політичними факторами, проте вона прагне пізнати право з внутрішньої сторони, в його специфічно нормативному значенні [1, 24].

«Чистота теорії» права припускає також виключення з неї ідеологічних оцінок. Г. Кельзен одним з перших поставив завдання деідеологізації правознавства, створення об'єктивної науки про право і державу. Він доводив, що справжня наука має релятивістський характер, бо визнає можливість існування в суспільстві ряду систем ідеологій і заперечує перевагу якоїсь однієї з них над іншими. Саме тому його «чиста теорія» прагне подолати ідеологічні тенденції і описати право таким, яким воно є, не займаючись його критикою. Визначає право як сукупність норм, що здій-

снюються в примусовому порядку, це дозволяє філософу диференціювати право, та відокремити від інших нормативних систем, таких, як релігія і мораль. За вченням Г. Кельзена, право старше держави [2]. Воно виникло ще в первісну епоху, коли суспільство, дозволивши індивідам здійснювати акти примусу (акти помсти) і заборони, з метою забезпечення колективної безпеки. Згодом родове суспільство переростає в державу, де функції примусу здійснюються централізованим шляхом, тобто спеціально створеними органами влади. З утворенням таких органів децентралізовані способи примусу зберігаються лише за межами держави – в галузі міжнародних відносин. Наприклад, для визнання соціального факту (конкретної життєвої обставини) фактом юридичним має відбутися визначена законом процедура встановлення і фіксації. Таку процедуру можна розглядати як феномен, що одночасно віддзеркалює і процес окремого провадження, і важливу правову гарантію, з якої починається захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Процедура встановлення і фіксації факту має юридичне значення, відіграє значущу роль у правовідносинах (цивільного, кримінального, адміністративного, трудового, медичного, податкового, права соціального захисту, норми яких мають конституційне підґрунтя).

Сучасне право Г. Кельзен розглядає як сукупність державних правопорядків та децентралізованого міжнародного права та норм. У національно-правових системах норми узгоджені між собою і розташовуються на рівнях, утворюючи сувору ієрархію у вигляді піраміди: на вершині цієї піраміди знаходяться норми Конституції; «загальні норми», встановлені в законодавчому порядку або шляхом звичаю; останню сходинку займають так звані індивідуальні норми, створювані судовими та адміністративними органами при вирішенні конкретних справ.

У філософсько-правовій рефлексії Г. Кельзена внутрішньодержавне право виступає замкненою регулятивною системою, де кожна норма набуває обов'язковості завдяки тому, що вона відповідає нормі вищого ступеня. Джерелом єдності правової системи Г. Кельзен називає основну норму – трансцендентно-логічне поняття («уявне допущення»), яке утворюється свідомістю для обґрунтування всього державного правопорядку в цілому [2, 308]. Основна норма безпосередньо пов'язана з конституцією, прийнятою в державі, тому: «Треба поводити себе так, як наказує конституція». Тому основною нормою державного правопорядку є ефективний уряд, який на підставі діючої Конституції створює дієві загальні та індивідуальні норми, і є легітимний уряд цієї держави», – писав Г. Кельзен.

Нормативне вчення та філософія істотно відрізняються від попередніх концепцій, наприклад, від формально-догматичної юриспруденції, юридичного позитивізму. Г. Кельзен модифікував юридичний позитивізм, залучивши теоретичні ідеї, висунуті представниками соціологічного правознавства та філософії неокантіанства. Автором доведено, що у XX ст. склалася система міждержавних юридичних норм, що відрізняються від старого міжнародного права. Збереглися демократичні принципи: принципи суверенної рівності держав, невтручання у внутрішні справи, сумлінного виконання міжнародних зобов'язань [2, 307-308]. Але з'явилися нові принципи міжнародного права: незастосування сили та загрози силою, рівноправності і самовизначення народів, непорушності кордонів, територіальної цілісності держав, мирного вирішення спорів, поваги прав людини, співробітництва, відповідальності держав за агресію і інші міжнародні злочини (геноцид, апартеїд тощо), міжнародна криміналь-

на відповідальність індивідів. У філософській рефлексії Г. Кельзена визначено джерело обов'язкового характеру міжнародного права – «засаднича норма», яка є основою чинності міжнародного права [2, 363].

Відповідно до конститутивної теорії нова держава стає суб'єктом міжнародного права лише внаслідок визнання її іншими державами, ці ідеї відстоюють Л. Оппенгейм, Д. Анцілотті, Г. Кельзен, Х. Лаутерпахт. Згідно з цією теорією, визнання є значущим складником правосвідомості європейців наряду з такими факторами, як населення, територія та уряд, та є четвертою основною ознакою держави [3, 343]. Тому, міжнародне публічне право є системою правових норм, що регулюють взаємні відносини між державами.

Філософські ідеї нормативістів зближує трактування права як ефективно діючого, динамічного правопорядку. У теорії Г. Кельзена поняття права охоплює не тільки загальнообов'язкові норми, встановлені державною владою, але й процес їх реалізації на практиці, зокрема процес правотворчої діяльності держави, як створення індивідуальних нормативних приписів. «Застосування права є також і створення права», – вказував Г. Кельзен зазначаючи: «Основою звичаєвого права є загальний принцип, згідно з яким ми повинні діяти так, як інші люди зазвичай діють і діяли протягом певного часу. Якщо цей принцип набуває характеру норми, звичай стає правообразуючим фактором. Це відноситься і до відносин між державами. Тут звичай – давно усталена практика – створює право» [4, 441].

У цій частині його доктрини методи юридичного позитивізму поєднуються з принципами функціонального підходу до дослідження нормативних систем. Автор підкреслює, що наявність загальних принципів, властивих тільки національним правовим системам не означає, що вони тим самим стають загальними принципами права в міжнародному праві.

Тому, прихильники нормативізму стверджують, що в системі права є основна (засаднича) норма права, з якої походять інші правові норми. Тому основна норма є джерелом, з якого випливають всі інші норми. Джерела права передбачають існування основної норми. Як стверджує Г. Кельзен: «Джерела права – це образний вираз, що має не одне значення, а більше. Ним можна назвати не лише звичай і договір, а й взагалі всі методи правотворення, або ще будь-яку вищу норму в її відношенні до нижчої норми, створення якої вона регулює. Ось чому під джерелом права можна розуміти також основу чинності, зокрема останню основу чинності правового порядку – засадничу норму» [2, 259]. Під даним кутом зору дослідження системи права створена змістовна робота вченого «Про сутність і цінність демократії», нещодавно перекладена українською мовою, що є актуальною для сучасних держав, зокрема України і Австрії, ідеї є перспективними у контексті розвитку світової філософської думки та рефлексії, бо автор актуалізує ряд «больових точок» сьогодення і, майбуття філософії як науки [1, 8].

У різний час Україна та Австрія підписала ряд міжнародних угод, завдяки чому взяли на себе реалізацію європейських спільних демократичних цінностей: прав людини, верховенства права й конституційної демократії. Сьогодні Україну як державу з перехідною економікою й відповідною політичною надбудовою нерідко критикують за недостатню увагу до цих цінностей. У праці «Про сутність і цінність демократії», автор опікується категоріями, що взаємопов'язані з загальними прин-

ципами права, зокрема, принципи справедливості, принцип закону, принцип «дотримання договору», принцип довіри, принцип захисту прав людини, принцип суверенітету тощо. Ці принципи закріплено в міжнародних договорах, у законодавстві держав, і у вищих законах (Конституціях) держав [1].

Г. Кельзен прийшов до висновку, що будь-яка держава, включаючи авторитарну, є державою правовою. Цей висновок різко контрастував з доктринами ліберальної демократії середини ХХ ст., в яких правова держава розглядалася як альтернатива тоталітарним політичним режимам. На протигагу цим доктринам Г. Кельзен запропонував поділ держав на демократичні та недемократичні. Наголошуючи, що демократія не зводиться до твердження законів більшістю голосів і формально-юридичними способами вирішення соціальних конфліктів, бо своєю суттю демократія є пошуком компромісу: вона передбачає повагу до чужих поглядів і вимагає захисту інтересів меншості. Тому рушійним принципом «демократії» є не економічна свобода лібералізму, а швидше, духовна свобода – свобода висловлювати свою думку, свобода совісті та переконань, принцип терпимості і, особливо, свобода науки. У філософській рефлексії Г. Кельзена ідеї соціалістичної демократії позначають його близькість до теоретикам австромарксизму.

У працях з міжнародного права Г. Кельзен висунув проект встановлення світового правопорядку на основі добровільного підпорядкування суверенних держав органам міжнародної юрисдикції. Ще у 1920 р. писав, що гасло демократії домінує майже неподільно в думках людей ХІХ і ХХ ст. А відтак воно, як і будь-яке інше гасло, втрачає справжній сенс. Люди, підкоряючись політичній моді, використовують це поняття доречно й недоречно, зловживають ним, внаслідок чого воно набуває часом протилежного значення. Це відбувається доти, доки «інтелектуальна порожнеча, яка звичайно супроводжує вульгарну політичну мову, не вихолощує це поняття до стану умовної фрази, що не претендує більше на жодний чіткий зміст» [5, 15]. Сучасні науковці розглядають демократію як політичний світогляд і політичну цінність. Демократія як політичний світогляд – це відображення у свідомості громадян самого змісту демократії, перш за все – ідей свободи і рівності прав.

У Г. Кельзена поняття світогляду пов'язано з поняттями «сутність» і «цінність» які взаємодіють під знаком поняття «демократія». Тому демократія ототожнюється з народовладдям. Це визначення є універсальним, оскільки може застосовуватися до будь-якого історичного типу демократії і є носієм загальнолюдських цінностей. Демократія, як принцип внутрішньої організації і діяльності політичних та суспільних об'єднань, є явищем високорозвинутого громадянського суспільства. Демократія як політична цінність найчастіше сприймається як синонім прав і свобод громадян в їх формально-абстрактному або конкретному виявленні. Ідеї і принципи демократії, які втілюються у зміст форм демократії стають політичною цінністю, на збереження якої орієнтовані освіта, культура, ідеологія. Носієм і виразником цієї цінності покликана бути й суспільна думка, яка є відносно самостійним соціальним феноменом стосовно суспільної свідомості.

У праці «Про сутність і цінність демократії» відзначено, що базові міжнародно-правові відносини сприяють стійкості світового співтовариства, зберігають його цінності, і насамперед мир, права і свободи людини, це дозволяє розвивати зв'язки і співробітництво в багатьох сферах життя [1]. Тому поняття «сутність»

не втратило свою першорядність, як це було у класичній філософії, не дивлячись на зміну парадигм, що відбулася у світогляді ХХ ст., поняття «цінність» активно розроблялося сучасниками Г. Кельзена – філософами, пов'язаними з екзистенціалізмом: М. Хайдеггером, К. Ясперсом та іншими – в аспекті цінності особистісного життєвого світу людини. Комплекс даних поглядів затвердився та існує сьогодні у терміні «новий онтологічний поворот». Цілком імовірно, наступний крок філософії – це науково плідний діалектичний синтез того змістовного потенціалу, що його, безумовно, зберігає поняття «сутність», і екзистенційного змісту поняття «цінність».

Філософська рефлексія Г. Кельзена, значною мірою верифікована практикою критичного юридичного позитивізму вченого, безсумнівно, висвітлює для світової філософії перспективу її розвитку у зазначеному ціннісному аспекті. Цінності пов'язані з поняттям правового принципу (*opinio juris*), який визнає, що держава розглядає ту чи іншу норму, правило, звичай, як норму міжнародного права, як правило юридично обов'язкове в міжнародному плані. Це вираження волі держави.

Висновки. Ідеї Г. Кельзена та нормативне вчення мали вплив на теоретичні філософські уявлення та юридичну практику в країнах Заходу та є корисними для досвіду України. Під впливом концепції нормативізму вчені стали більше приділяти уваги протиріччям у праві, формуванню стрункої системи законодавства. З концепціями нормативізму пов'язано поширення в сучасному світі ідей верховенства міжнародного права над законодавством держав, установа інститутів конституційного контролю (створення спеціального органу конституційної юстиції вперше було передбачено в Конституції Австрії 1920 р., яку відредагував Г. Кельзен).

Доведено, що найважливішим політико-правовим інститутом сучасного суспільства є держава. Вона являє собою основне джерело права та закону і призначена для організації життя суспільства, самої держави та її структур у системі політичних і правових відносин. Взаємовідносини між державою й особистістю мають здійснюватися на основі відповідальності. Характер стосунків держави й особистості є найважливішим показником стану суспільства в цілому, перспектив його розвитку. Найважливішою метою перехідного періоду розвитку посттоталітарного суспільства є державотворення. Його основними рисами є: формування громадянського суспільства, поділ влади, верховенство закону, реальність прав і свобод громадян, політичний і ідеологічний плюралізм та ін. Однією з найскладніших проблем юриспруденції, філософії права України, культурології, філософської антропології є проблема правотворчості та правозастосування у суспільстві. Особливості правосвідомості особистості у перехідний період, низький рівень правової культури населення, суспільні невдоволення, пасіонарність тощо. Сучасний український соціум позбавляється посттоталітарних інституцій та корупції, саме тому Президент України ініціював модернізацію Конституції України, і ці тенденції віддзеркалюють процеси становлення нової української демократії, яка спирається на пріоритет прав людини й верховенства права. Це інший тип демократії, свідчить що відбувається відхід від постсоціалістичної правової свідомості.

Тому філософська рефлексія, нормативне вчення та діалектика понять «сутність» і «цінність», «держава», «демократія» та навіть, цитата з книги Г. Кельзена дозволяють стверджувати: «Демократія поціновує однаково політичну волю кожного..., щоб у вільному змаганні за людські душі набути власної чинності» [1, 133]. Ці слова

видатного мислителя є дороговказом для сучасних і майбутніх науковців, бо європейські спільні демократичні цінності набувають суспільного визнання в українській державі як на державному, так і на громадському рівні.

Література

1. Кельзен Г. Про сутність і цінність демократії / Г. Кельзен ; пер. з нім. О. Мокровольський. – К. : ВНТЛ-Класика, 2013. – 139 с.
2. Кельзен Г. Чисте правознавство / Г. Кельзен. – К. : Юніверс, 2004. – 259 с.
3. Нгуен Куок Динь. Международное публичное право : в 2-х томах. Т. 1 / Нгуен Куок Динь, Патрик Дайе, Алэн Пелле. – К., 2000. – 440 с.
4. Keben H. Principles of International Law / H. Keben. – N. Y. 1967. – 441 p.
5. Kelsen H. La democratie. Sa nature, sa valeur / H. Kelsen. – P., 1988. – P. 15.

LINGUISTIC PERSONALITY
AS AN INTEGRATED PHENOMEN OF MODERN LINGUISTICS

The given article deals with the analyses of existing theories of linguistic personality and a variety of problems including the communicative and conceptual parameters of studying the linguistic personality, its types and the structure.

Key words: anthropocentrism, linguistic personality, discourse, idiostyle.

At the present stage of development of modern linguistics, the human being is in the centre of its investigation, such new branches as lingvoculturology and lingvopersonology are being studying. In this aspect a necessity to identify a person as a subject realizing his mental and speech abilities has appeared, thus there is a need to identify a notion of linguistic personality, the research of which is happening due to different approaches and different points of view according to the goal of investigation.

In modern scientific paradigm the personality is introduced in two hypostasis: on one hand, as a subject of discourse – a representative of a certain style of verbal behavior (Bohdanov V.V., Zajtseva I.P.), on the other hand, as an owner of a special conceptual linguistic personality (Karaulov Y.N.) in which the structure of linguistic personality is represented as a union of lexicon, thesaurus and pragmaticon. It gave the beginning of communicative and cognitive researches in the field of linguistic personality in home linguistics (Sytnikova M.G., Shevchenko I.S., Yunakivska A.A.)

There is no certain definition of linguistic personality but the most optimal is the following – it is a totality of abilities and characteristics of a person which helps him to create and to apprehend speech products, videlicet texts, which differentiate according to the degree of structural and speech complexity, the depth and exactness of reality expression. In this definition the abilities of a person are combined with the peculiarities of the texts which this person produces.

The first person to recognize the phenomenon of linguistic personality in home linguistics was the Russian philologist and specialist in literature Vinogradov V.V. who used the given term only to identify a new scientific image while working over the ideas of Baudouin de Courtenay I.A. Then Bogin G.I. began to work out the question of linguistic personality from the theoretical point of view and created a model of linguistic personality which must possess a high level of simplicity and invariance. Later Karaulov Y.N. noted that it was impossible to investigate the speech without the investigation of an informant. Besides he put forward an idea of studying linguistic personality within the national language with specified historical, ethno-, socio-, psycho-linguistical peculiarities of its representative. Karaulov Y.N. established three levels of organisation of linguistic personality: verbally semantic which realised through the proximity of lexical units in „the verbal net”, cognitive or thesaurus – ex-

pressed by the hierarchy of notions organized in semantic fields which characterise human picture of the world and pragmatical or motival which embrace the communicative necessities of a person realising through „the communicative net”. [4, 4]

To the communicative parameters of the discourse of linguistic personality, first of all, communicative tactics and strategies belong; they are stimulated by the needs of linguistic personality to be expressed and confirmed. The goal of individual tactics and strategies of the discourse is to reach the necessary influence on the concrete addressee of the message. Pragmatic and semantic analyses of speech acts and individual aspects of communication helps to investigate strategic peculiarities of an individual discourse. Individual communicative strategies are limited by the necessity to stick to the rules and norms of communication to which the principle of cooperation (Herbert Paul Grice) and the theory of politeness (Penelope Brown & Stephen Levinson) belong. Simultaneously both sticking to these rules or their breaking is very important because it is a very substantial component of communicative characteristics of a speaker. The most vivid communicative idiosyncrasies can be traced in the conflict situations and in the speech games as the form of verbal self expression.

Conceptual parameters of the discourse of linguistic personality are investigated by the help of conceptual analyses, the object of which is thoughts expressed by separate words, word expressions, typical propositions and their realisation in the form of concrete expressions (Boldyrev M.M.). If the separation of the key concepts allows to characterise the conceptual picture of the world of linguistic personality, then the analyses of conceptual metaphors gives an access to individual categorical structures because metaphor's models together with images and metonymical models create the basis of formation of categories which serve as the factors which motivate the process of categorisation (George Lakoff). Correspondently specification of individual conceptual and categorical structures which are the elements of operation system of linguistic personality depend on specification of cognitive tactics and strategies of an individual, videlicet his cognitive style; the most important parameter of the latest is its cognitive complexity / cognitive simplicity (Studenikin A.A.). Personal construct theory helps to define cognitive complexity / cognitive simplicity (George Kelly), according to which personal construct are bipolar subjective measure points which simultaneously realise two functions: generalisation (defining similes) and contradistinction (defining discrepancies). They are used assessment of real objects, other individuals, concrete situations (Kholodna M.O.). The level of cognitive complexity is directly proportional to the quantity of personal constructs which linguistic personality uses for evaluation of his surrounding (Studenikin A.A.).

Anthropocentrism is the main feature of modern linguistic paradigm, according to which all linguistic phenomena are being discussed from the point of a human factor (Karasik V.I., Krasnyh V.V., Liapon M.V.). The well famous Protagoras' thesis sounds that a man is the measure of all the things that exist. That's why modern linguistics studies the language mainly as a modifier existing in the universe and a human being itself as a linguistic personality, as a creator of the discourse in the complex of psychological, social, gender, ethnical and age factors.

The foundation of anthropocentric linguistics belongs to Émile Benveniste who was the first to note egocentric lexical units and pointed out that a person was constituted as a subject only in the language and thanks to the language as far as only the language gives

the reality of the notion “ego”. The given notion foresees consideration of both factors which facilitate communicative realization of an individual and factors which limit its realization; norms and rules of verbal interaction belong to the latest.

Social nature of the language is based on its existence, first of all, in linguistic consciousness – collective and individual. Thus linguistic community, on one hand, and an individual, on the other hand are the representatives of culture in the language. The community such as an ethnos or a nation and an individual are extreme points on the conventional scale of consciousness.

The representative of linguistic consciousness is a linguistic personality which exists in the linguistic area – in communication, in stereotypes of behavior fixed in the language, in the meanings of lexical units and senses of the texts. From this point of view linguistic personality can be defined as a totality of abilities and characteristics of a person with the help of which a speech act happens.

Linguistic personality is subjectivized in speech activity, to be exact in the process of speaking and writing and understanding. Zalevska A.A. points out that speech activity and speech organization are very closely connected but they can be contradicted as a phenomenon and a nature and in this meaning the triangle model of speech phenomena – speech activity, language system, speech material – are normally specified as a four member formation [2, 30].

Linguistic personality can be characterized from the point of linguistic consciousness and speech behavior, correspondingly within linguistic conceptology and the theory of discourse. Discourse is an aggregate of human speech activity which is cognitive and communicative by nature. Hence communicative activity (i.e. discourse) is defined by specific aims and intentions in which a communicant (i.e. linguistic personality) builds up his communicative strategies and tactics. In analyzing linguistic personality discourse gives an opportunity to use factors of wide diapason: mental, psycholinguistic, pragmatic, etc. linguistic personality can be traced in discourse acts, here it shows its ethnic, professional, emotional components. Language in discourse acts as a cognitive system in which a man takes place as a linguistic personality transforming into a discourse personality [5, 44].

So linguistic personality comprises three main components: cognitive, emotional and motivational. The cognitive component is represented by linguistic activity as a psycho physiological background of language acquisition, provided by physical substrate of speech activity – the brain; language abilities, as individual specific characteristics of a person that create the prospective possibilities for the effective mother tongue acquisition both orally and in written form; linguistic knowledge as a set of linguistic (phonological, lexical, grammatical, pragmatic) and encyclopedic knowledge – common system of well arranged and ranked units about the world; linguistic strategies as individually peculiar ways of perception and generation of information compromising skills (subconscious automated language operations), skills (heuristic perceived performance in different speech contexts); linguistic competence as a set of knowledge about the world, expressed in the language and subordinate to ethnic vision of specific national and cultural environment carriers [3, 24].

Emotional component includes emotional attitude of a person to language reality, in other words – peculiarities of mother tongue functioning, the level of its development, extension and usage in different spheres of social life.

Motivational component embraces aims, motives and intentions. This component provides transformational regularities from evaluation of individual speech activity to un-

derstanding oneself as a linguistic personality who is a carrier of the national culture and representative of the national identity.

Speaking about linguistic personality one cannot miss the notion of speech passport of a speaker and speech idiostyle of a person. Speech passport is a summation of those communicative abilities of a person that make this person unique. Idiostyle of a person can be defined as a choice of a speaker of these or those means of communication. Speech passport is an aspect of communicative behavior, and idiostyle is an aspect of communicative competence. Competence also includes speech sensibility mainly a system of unconscious assessment which expresses the system of the language in speech activity, social speech ideals and the so called "speech taste" – a system of units of a person in the attitude to the language and speech on the given language.

It goes without saying that investigation of linguistic personality is connected with all branches of the science which threaten the researches of a man in general, that is why there is a need to differentiate the types of linguistic personality and the aspects of its study.

Traditionally the types of linguistic personality are designed from the point of an individual itself (as, for example, ethno cultural, sociological and psychological) and from the point of the language (types of speech culture and speech norm).

According to ethno cultural linguistics there can be defined the types of representatives of basic and marginal cultures for the corresponding society. Hence comes an opposition "personal – alien". In psycholinguistics the types of linguistic personalities can be correlated with those which psycholinguistics itself distinguishes. Socio cultural linguistics defines the types of linguistic personalities according objective status qualities such as age, sex, level of education, lifestyle, etc.

The study of linguistic personality in terms of modern linguistics is essential as it helps to understand interrelations between a language and a human being. The theory of speech activity studies the processes of productions, speech perception and language acquisition and the speech activity is analyzed with inseparable connection with thinking activity and consciousness. A detailed study of linguistic personality as a complex enables to serve both philological and psychological problems raised by modern scientific paradigms.

References

1. Богин Г. Обретение способности понимать: Введение в филологическую герменевтику / Г.Богин. – М.: Психология и бизнес ОнЛайн, 2001. – 516с.
2. Залевская А.А. Введение в психолингвистику. – М.: Российск. гос. гуманит. ун-т, 1999. – 382с.
3. Zasyekin L.V., Zaseyekin S.V. Psycholinguistic Diagnostics: Textbook. – Lutsk: RVV "Tower" of Volyn National University named after Lesya Ukrainka, 2008. – pp. 18-26.
4. Караулов Ю. Русский язык и языковая личность / Ю. Караулов. – М.: Изд-во ЛКИ, 2010. – 264с.
5. Синельникова Л.Н. Дискурсивная личность как предмет и объект социолдингвистики // Лінгвістика: зб. наук. праць. – Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Т.Шевченка», 2010. – №3 (21). Ч.2. С.41-51.

Karpina E. S.
postgraduate student,
Gorlovka Institute of Foreign Languages
SHEI “Donbass State Pedagogical University”

**VS. S. SOLOVYOV’S OEUVRE IN THE CONTEXT
OF THE DEVELOPMENT
OF THE RUSSIAN HISTORICAL XIX CENTURY FICTION**

Keywords: historical fiction, historical novel, historical novelist, Russian history, pentalogy, dilogy, mysticism.

Ключевые слова: историческая беллетристика, исторический роман, исторический романист, русская история, пенталогия, дилогия, мистицизм.

Vsevolod Sergeevich Solovyov (1849–1903) is one of the most outstanding Russian historical novelists of the XIX century. He was the eldest son of Sergey Mikhaylovich Solovyov – a very famous Russian historian, the author of the many-volumed work “The History of Russia since the Ancient Times” – and a brother of Vladimir Sergeyevich Solovyov – a well-known and very influential Russian religious philosopher, theologian, poet and literary critic.

Vsevolod Solovyov began his literary career as a poet and later turned to writing historical fiction. In 1876 he wrote his first historical novel – “Princess Ostrozhskaya” which explored the conflict between Catholicism and Orthodoxy in the Russian-Lithuanian state during the sixteenth century [8, 131]. A great success of the novel made the writer continue his literary activity in this direction.

At the beginning of his literary activity V. S. Solovyov set three tasks: 1) to familiarize the readers with the little-known facts of the history of Russia; 2) to study the course and the development of the West European and Russian mysticism and its influence on the spiritual state of society; 3) to analyze particular phenomena of the current social and political life of Russia [5, 11].

After the first novel Vs. Solovyov created a long series of historical novels in which he successfully solved the mentioned tasks: “The Young Emperor” (1877), “The Captain of the Grenadier Company” (1878), “The Tsar-Girl” (1878), “Kasimov Fiancée” (1879), “Delusion” (1879), “The Magi” (1889), “The Great Rosicrucian” (1890), “The Tsarist Embassy” (1890), “The Tsarevna’s Fiancé” (1893).

The author’s most famous work and the main artistic achievement in the genre of the historical novel is his pentalogy “Chronicle of Four Generations” (1881–1886) in which he traces the history of the gradual destruction and decline of the ancient noble Gorbatov family. It consists of five novels: “Sergey Gorbatov” (1881), “The Voltairian” (1882), “The Old House” (1883), “The Outcast” (1885), “The Last Gorbatovs” (1886).

In these five novels Vsevolod Solovyov tells about several generations of the fictional Gorbatov family who had to live during extremely disturbing events of the XVIII–XIX centuries: the Great French Bourgeois Revolution, Napoleonic Wars, the period of Decembrism, the formation of the new, capitalist system in Russia, the emergence of the revolution-

ary movement [7, 7]. Thus, the novels of the “Chronicle” covered the whole century of the Russian history – since the reign of Catherine the Great (1762–1796), the most renowned and the longest-ruling female leader of Russia, to the era of the “Great Reforms” carried out by Alexander II during 1860–1870. ‘The “Chronicle” is permeated by an atmosphere of nostalgia for the vanished age of the nobility’ [8, 132].

In the last parts of the epopee the author brings to the foreground not historic figures but mere mortals, the children of his century, exponents of his morals. The accents are transferred to the painful issues of life, reflections on its inner mystery.

The historical epopee was a real success with the readers and contributed to the greater popularity of the author.

It should be said that the writer’s liking for the occult sciences was reflected in the “Chronicle”. Under the influence of his younger brother, Vladimir Sergeyevich, who was keen on mysticism, Vsevolod Sergeevich first introduces the elements of it into his novel “The Old House”.

It can be assumed that the pentology “Chronicle of Four Generations”, to be more precise, its fifth part “The Last Gorbatovs”, became a “prelude” to a large philosophical and mystical dilogy consisting of two novels – “The Magi” and “The Great Rosicrucian” which deal with the great mystics of the late eighteenth and early nineteenth centuries, including the adventures of the Count Alessandro Cagliostro [1, 36]. These novels reflect the Russian society’s fascination with the esoterics of the time.

The novelist’s intention to write the dilogy can be explained to a certain extent by the indirect influence on him of F. M. Dostoevsky whom Solovyov considered to be his mentor.

At the end of life the writer began working on one more historical novel about Napoleon I Bonaparte under the title “Six hundred and sixty six” but he didn’t manage to accomplish this work [7, 7].

Vsevolod Solovyov wrote fourteen historical novels in which he represented the political activity and the personal life of the representatives of the House of Romanov who reigned in Russia and also their associates and favourites. In most of his works the writer depicted the politics of the Russian and European monarchs from the time of Ivan the Terrible and Sigismund II Augustus up to the reign of Nicholas I [5, 9].

Vs. Solovyov was one of the most widely read authors of his time. The critics wrote that “there was always a great demand for his historical novels in the libraries and reading rooms among various strata of the Russian society” [1, 61]. The novels were widespread among those readers who were interested in the past of their great motherland. After publication in the journals they appeared in separate editions and were constantly republished.

The literary critics called Vsevolod Solovyov “one of our Walter Scotts” [4]. He was really one of the most talented followers of the English novelist – the father of the historical novel – and meant for the Russian historical literature as much as Walter Scott for the English one.

The writer was a typical supporter of the so-called “state” school in historiography which proceeded in the interpretation of the events of the Russian history from the dominant impact of the state start. As far as the founders of this school, N. M. Karamzin and S. M. Solovyov, believed that the destinies of the nation were ruled foremost by the great princes, tsars and tsarinas, famous military leaders, church hierarchs, outstanding dignitaries, Vsevolod Solovyov devoted a lot of attention in his novels to the bearers of this state start

[7, 9]. Thus, in his views on the historical process the novelist was very close to the beliefs of his father who considered the history to be the product of actions of the individuals.

On the pages of his novels Vs. Solovyov represented a large number of the well-known historic figures who played an important role in the fate of Russia. Mainly they are the eminent figures of the XVII-XVIII centuries. The writer liked this period of the Russian history most of all and considered the events of this time to be an extremely rich material for writing the historical novels.

Constant characters of his novels are Tsar Aleksey Mikhailovich, Tsarevna Sophia Alekseyevna, the first Emperor of All the Russias Peter the Great, general admiral Andrey Ivanovich Osterman, Emperor Peter II Alekseyevich, Prince Aleksandr Danilovich Menshikov, Empresses Anna Ioannovna, Elizaveta Petrovna and Catherine II, a famous Russian statesman and military leader Grigory Aleksandrovich Potemkin, Emperor Paul I, general Alexey Andreyevich Arakcheev and others. All of them are unique personalities with their own outlook on life, strong character traits and human weaknesses, particular likings and antipathies, hopes and disappointments, almost childish joy which is combined with an iron will and a cold state interest [7, 10].

It should be noted that the conception of one or the other person in Vs. Solovyov's novels sometimes differ from the generally accepted one.

The characters of the author's novels are not only eminent persons. They act among many other characters, not only those who really existed but also the fictional ones, they are surrounded by them. Indispensable characters of Vs. Solovyov's works are common people.

In his historical prose the writer skillfully represented the generalized portrait of Russia of the XVII-XVIII centuries [7, 11].

As a representative of the historical fiction, Vsevolod Solovyov believed that the books for the common people must be much easier than mass literature; the complex picture of the world should come to the myths, usual stereotypes and ready-made formulas. Only if the moral of the work is as clear as possible and the conclusions are unambiguous, the literature may do good to the readers [2, 178].

Vsevolod Solovyov wrote two novels dedicated to the problems of modern times: "The Evil Whirlwinds" (1894) in which the religious and philosophical teaching of L. N. Tolstoy with his idea of the nonresistance to evil by force was exposed, and "The Flowers of the Abyss" (1895) where the author showed the harm for the young generation of Nietzsche's theories about the overman which were gaining strength. Thus, the novelist continued the tradition of the Russian writers, initiated by F. M. Dostoevsky in his novel "The Demons", to create the works in which they tried to find the answers to the most painful issues concerning the life in their native country [3, 9-10].

The eighties of the XIX century became the peak of glory of Vs. S. Solovyov as the Russian historical novelist. Statistical data of the largest Russian libraries, which were regularly published during these years, were the following: Vsevolod Solovyov took the first place in popularity [6, 14]. The first complete set of works which was published in 1887 also contributed to the writer's nationwide fame. The critics noted that his works were "warmly greeted in the society and literature" [1, 38].

Thus, Vsevolod Solovyov achieved the goal which he was striving for persistently: he made the Russian history in its artistic form the national heritage. We cannot but see in it his great services in the history of the Russian literature.

References:

1. Быков П. В. Всеволод Сергеевич Соловьёв. Его жизнь и творчество (очерк) / П. В. Быков // Соловьёв Вс. С. Полн. собр. соч.: В 42 т. Т. 1. Пг.: Типография П. П. Сойкина, 1917. – С. 3-62.
2. Васильева С. А. Творчество Л. Н. Толстого в восприятии Вс. С. Соловьёва / С А. Васильева // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – Т. 11. – 2009. – № 4. – С. 173–179.
3. Владимиров И. Рыцарь русского исторического романа / И. Владимиров // Соловьёв Вс. Собрание сочинений: В 9 т. Т. 1: Княжна Острожская; Царь-девица: Исторические романы. – М.: ТЕРРА – Книжный клуб, 2009. – С. 5-10.
4. Медведский К. П. Один из наших Вальтер-Скоттов / К. П. Медведский // Наблюдатель. – СПб., 1894. – № 2. – С. 187-199.
5. Никольский Е. В. Романы Всеволода Соловьёва: осмысление истории, поэтика жанра: автореф. дис. на соискание учён. степени канд. филол. наук: спец. 10.01.01 “Русская литература” / Е. В. Никольский. – М., 2008. – 27 с.
6. Прокопов Т. Ф. «Боже мой, какую кабалу я нёс!» Всеволод Соловьёв: личность и творчество / Т. Ф. Прокопов // Соловьёв Вс. С. Хроника четырёх поколений: В 2 т. Т. 1: Сергей Горбатов; Вольтерьянец. – М.: Пресса, 1994. – С. 5-16.
7. Сахаров А. Н. Возвращение Всеволода Соловьёва / А. Н. Сахаров // Соловьёв Вс. С. Капитан гренадёрской роты; Касимовская невеста: Романы. – М.: Детская литература, 1991. – С. 5-20.
8. Ungurianu D. Plotting History: the Russian Historical Novel in the Imperial Age / D. Ungurianu. – Madison: The University of Wisconsin Press, 2007. – 335 p.

Лисова О.О.
преподаватель,
Михайловская военная
артиллерийская академия

КАТЕГОРИЯ «ОБЪЕКТИВНОЙ РЕАЛЬНОСТИ» КАК ПРЕДМЕТ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ОСМЫСЛЕНИЯ В. НАБОКОВА

Ключевые слова: В.В. Набоков, реальность, объективная реальность, лекции В.В. Набокова, интервью В.В. Набокова

Категория «объективной реальности» в творчестве В. Набокова стала предметом как эстетической рефлексии (например, в лекциях «Николай Гоголь», «Франц Кафка», «Марсель Пруст», многочисленных интервью), так и предметом художественного осмысления (рассказы «Бахман», «Адмиралтейская игла», «Terra incognita», роман «Защита Лужина» и др.). В нашей статье мы подробнее остановимся на эстетическом осмыслении данной категории писателем.

В своих лекциях и интервью В. Набоков подвергает критической рефлексии сами слова «*реальный*», «*реальность*», освобождая их от «напластования» привычных (обыденных) смыслов (толкований). Думается, что центральный пункт рассуждений В. Набокова – следующий: то, что может быть названо и оценено нами как *реальное*, то, что приобретает статус *реальности*, всегда предстает как *явление субъективное*, то есть *зависимое от сознания человека, накопленного опыта, способа восприятия мира и отношения к нему*, так что один и тот же объект окружающего мира никогда не будет одинаково *реален и постижим* для разных людей.

Докажем этот тезис на примере, который приводит сам Набоков в лекции о Франце Кафке. Набоков предлагает рассмотреть *точки зрения на одну и ту же местность* трёх человек: горожанина – реалиста, «приверженца здравого смысла»; профессионального ботаника и фермера. По Набокову, все три субъекта *увидят местность под разными углами зрения*: горожанин «в деревьях видит деревья, а карта сообщила ему, что эта красивая новая дорога ведет в Ньютон, где можно отлично поесть в одном месте, рекомендованном ему сослуживцем» [2, 347]; ботаник «смотрит вокруг и воспринимает ландшафт в точных категориях растительной жизни, в конкретных видовых терминах, характеризующих те или иные травы и деревья, цветы и папоротники; мир флегматичного туриста (не умеющего отличить дуб от вяза) представляется ему фантастическим, смутным, призрачным, подобным сновидению» [2, 347]; фермер же воспринимает местность очень эмоционально, поскольку «фермер родился здесь, вырос и знает каждую тропку: в теплой связи с его будничным трудом, с его детством тысяча мелочей и сочетаний» [2, 347]. В итоге *одни и те же* подробности окружающего мира горожанином, ботаником и фермером будут увидены *по-разному (а также приобретут разное ценностное «наполнение» в сознании каждого из названных субъектов)*: «фермеру неизвестно, как соотносится окружающая растительность с ботанической концепцией мира; ботанику же неизвестно, что значит для фермера этот хлев, или это старое поле, или тот старый дом под тополями, погруженные, так ска-

зять, в раствор личных воспоминаний, накопленных за целую жизнь» [1].

Рассуждения В. Набокова из лекции «Франц Кафка» пересекаются по смыслу со словами из интервью 1962 года, в котором В. Набоков определяет *реальность* как постепенное накопление знаний о мире: «Я могу определить ее [реальность] только как некое постепенное накопление информации и как специализацию. Рассмотрим, к примеру, лилию или любой другой естественный объект: лилия более реальна для натуралиста, чем для обычного человека, но она еще более реальна для ботаника. Еще одна ступень реальности достигается ботаником, специализирующимся в лилиях» [1].

В данном случае писатель подчеркивает то, что даже в сферах нетворческих (обыденной, научной) границы *реальности* всегда весьма условны, поскольку она характеризуется «ступенчатостью» понимания: один объект не может быть *одинаково реальным для двух разных субъектов*, объект мира представляется *реальным для человека* в той степени, в которой он к нему приближен и в какой степени он входит, если можно так выразиться, в его *смысловой и ценностный кругозор*. Отсюда следует, что набор таких *реальных объектов* и степень их осмысления и восприятия будет варьироваться для разных реципиентов, поскольку люди в разной степени специализируются на разных объектах и областях знаний, из чего следует вывод, что для разных субъектов *реальность* не будет *единой, идентичной, характеризующейся набором одинаковых признаков и степеней приближения*, а это, в свою очередь, как раз и «расшатывает» понятие «*объективной реальности*», обесмысливает его, превращая в пустую абстракцию, *делает условным само понятие «объективности»*.

Реальность трактуется как живое многообразие её *субъективных восприятий*, среди которых ни одно не может быть доминантным, каждое из них по-своему раскрывает реальность для субъекта восприятия: «Единственный способ вернуться к объективной реальности таков: взять эти отдельные индивидуальные миры, хорошенько их перемешать, зачерпнуть этой смеси и сказать: вот она, «объективная реальность»» [2, 348].

Однако выясняется, что «смешение» *«индивидуальных миров»* оказывается непродуктивно, поскольку в результате его возникает лишь «*усредненная проба смеси из миллиона индивидуальных реальностей*». Таким образом, в лекции «Франц Кафка» возникает значимое противопоставление «*усредненная реальность*» (один из контекстуальных синонимов понятия «объективная реальность» в эстетической системе В. Набокова) – «*индивидуальная реальность*» (словосочетание, которое также можно обнаружить и в интервью писателя).

В понимании В. Набокова *реальность* для человека непостижима, поскольку всегда есть следующая ступень приближения к ней, но невозможно достичь последнего этапа её понимания, из чего следует, что у человека есть свой не просто *образ этой реальности*, но и субъективный *предел осмысления реальности*, не позволяющий ему прийти к конечной (претендующей на *полную объективность*) разгадке её «тайны».

Таким образом, можно утверждать, что понятие «реальности», действительно, оказывается актуальным в эстетической рефлексии В. Набокова: в своих лекциях по русской и зарубежной литературе писатель противопоставляет такие понятия, как «*объективная/усредненная*» реальность и «*реальность индивидуальная/аутентичная*». «Реальность индивидуальная» оценивается Набоковым как ценностно пер-

вичная по отношению к «реальности объективной», которая рассматривается всего лишь как «усредненная смесь из миллиона индивидуальных реальностей». «Объективная/усредненная» реальность не более чем «абстракция», поскольку «истинная реальность» (или «аутентичная») – всегда для Набокова нечто *индивидуальное, уникальное, неподражаемое, непознаваемое до конца*, поскольку любое подражание «убьёт» эту «индивидуальную реальность», и она станет обыденной, «усредненной». В.Набоков отрицает «объективную реальность» в ее традиционном толковании – как то, что существует вне зависимости от сознания человека и пассивно отражается им; «реальность» для писателя всегда находится в зависимости от сознания субъекта и не существует вне его восприятия.

Литература:

1. Набоков В. В. Интервью 1932-1977: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gramotey.com/?open_file=1269050459 (Дата обращения: 02.12.2014)
2. Набоков В.В. Лекции по зарубежной литературе. СПб., 2010.

Курьянова В. В.

кандидат филологических наук,
Крымский федеральный университет
имени В. И. ВернадскогоК ВОПРОСУ О ТЕКСТЕ КРЫМСКОЙ ВОЙНЫ
В ТВОРЧЕСТВЕ Л. Н. ТОЛСТОГО

(«ОТРЫВОК ИЗ ДНЕВНИКА ШТАБС-КАПИТАНА А. ПЕХОТНОГО Л. Л. ПОЛКА»)

Аннотация: В статье дан анализ небольшого художественного наброска Л. Н. Толстого периода Крымской войны, который подчеркивает существенные черты текста Крымской войны, характерные для крымского текста в творчестве писателя.

Ключевые слова / Keywords: Лев Толстой / Leo Tolstoy, сверхтекст / hypertext, текст Крымской войны / text of the the Crimean War, крымский текст / Crimean text, литературные произведения 1855 года / literary works, written in 1855.

Бесспорно, что основными примерами текста Крымской войны крымского текста произведений Л. Н. Толстого являются «Севастопольские рассказы» – цикл из трех художественных очерков, принесших Л. Н. Толстому всемирную известность. Однако этим текст Крымской войны в его произведениях не ограничивается. **Цель статьи** – показать, что много существенных черт этому тексту добавляют незавершенные произведения и наброски 1855 года.

Самым небольшим из незаконченных произведений севастопольского периода (четверть страницы) и самым «крымским» по количеству крымских топонимов на количество текста является «Отрывок из дневника штабс-капитана А. пехотного Л. Л. полка». Как писал в своих комментариях В. И. Срезневский и пишет в 100-томном собрании сочинений Н. И. Бурнашёва замысел дневника офицера, участника Севастопольской кампании, возник в период завершения работы над «Севастополем в мае». Предполагалось описывать «различные стороны, фазы и моменты военной жизни», причем для «разнообразия», «денег, практики слова». Мысли относительно написания «Дневника офицера» сам Л. Н. Толстой в дневнике называл «прекрасными» [4, т. 47, с. 50].

Как убедительно доказала Н. И. Бурнашёва, отрывок был начат до дня последнего штурма Севастополя 27 августа. Одна из «новостей», упоминающаяся в «Отрывке», «что великий князь Константин идет с американским флотом нам на выручку», позднее перейдет в солдатский разговор в «Севастополе в августе 1855 года» [1, с. 537–538]. Как писал в своих комментариях В. И. Срезневский, «обозначение в заглавии Л. Л. полка намеренно неверное, так как в Крымской армии не было ни одного полка, в названии которого находились обе эти буквы» [2, с. 417].

Этот маленький отрывок обладает удивительным свойством, характерным для очерковой манеры Л. Н. Толстого: в нескольких словах передается и событийная канва и эмоциональная атмосфера. В этом писатель идет за А. С. Пушкиным, у которого, например, в «Выстреле» в первых трех предложениях полностью дана вся экспозиция повести. Толстовский набросок прежде всего передает эмоциональное

состояние автора дневника, абсолютно растерянного перед лицом происходящих событий. Он понимает, что судьба Севастополя висит на волоске и судорожно цепляется за любой слух, как за спасительную соломинку. И то, что «великий князь [Константин Николаевич. – В. К.] приедет сюда на место Горчакова и что государь в Николаеве». При всем том, что герой по логическим рассуждениям принимает это все за «вздор» и относит к разряду «наших армейских госпитальных новостей»: «что Наполеон убит, что Виктория приняла личное начальство над войском, что в<еликий> к<нязь> Константин идет с американским флотом нам на выручку» (Этот эпизод, как неоднократно отмечалось, будет использован в «Севастополе в августе 1855 года», где один из солдат убедительно утверждает, что «Кистентин, царев брат, с мериканским флотом идет к нам на выручку» – [3, т. 2, с. 171]). Но смиренное принятие невозможности приезда императора сменяется новыми самоуверениями в том, «что государь будет» [3, т. 2, с. 238]. Таким образом, буквально в нескольких словах очень точно передается смятенное внутреннее состояние героя и даже в этом отрывке Л. Н. Толстой успеваеt показать «диалектику души» персонажа, подвижность его психологического состояния.

Кроме всего прочего интересным здесь представляется противопоставленность Симферополя Севастополю. Центр военных действий и место пребывания самого героя – Севастополь, но решается все там, где войны нет – в Петербурге, Симферополе, куда по слухам должен прибыть государь.

Л. Н. Толстой здесь говорит о том, что в дальнейшем станет лейтмотивом всех его антивоенных выступлений: марионеточное состояние человека на войне. Он не волен быть хозяином своей жизни и даже входить в ряд творцов победы или поражения. Отсюда ожидания высшего решения и смирение перед обстоятельствами при невозможности не думать о них.

Выводы. Таким образом, маленький «Отрывок из дневника штабс-капитана А. пехотного Л. Л. полка», является иллюстрацией к очерковой манере Л. Н. Толстого: в нескольких словах здесь передается и событийная канва и эмоциональная атмосфера – «диалектика» его души, подвижность психологического состояния.

Литература

1. Бурнашева Н. И. Комментарии // Толстой Л. Н. Полн. собр. соч.: в 100 т. М.: Наука, 2000–.... Т. 2. – С. 275–567.
2. Срезневский В. И. Материалы севастопольского периода: [комментарий] // Толстой, Л. Н. Полн. собр. соч.: В 90 т. М.; Л.: Гос. изд-во, 1928–1964. Т. 4. – С. 408–430.
3. Толстой Л. Н. Полн. собр. соч.: в 100 т. М. : Наука, 2000–....
4. Толстой Л. Н. Полн. собр. соч.: в 90 т. М.; Л.: Гос. изд-во, 1928–1964.

Колісниченко А.В.

викладач,

Київський національний

авіаційний університет

МОДЕРНІСТСЬКА МОДИФІКАЦІЯ ІНДІАНСЬКОГО МІФУ В ХУДОЖНЬОМУ ПРОСТОРИ ТВОРІВ ГАРТА КРЕЙНА

У статті проаналізовано ключові варіанти модифікації індіанських міфів у поезії Гарта Крейна, визначено різні підходи до трактування міфологічних сюжетів та символів.

Ключові слова: американоцентризм, фізичне тіло континенту, духовне тіло континенту, міф для Бога.

Літературне життя Америки в «буремні» 1919-ті роки суттєво вимагало нового міфу, нового хвалебного епосу своїм традиціям, своєї самості, та й власне формування цих самих традицій. Тому в цю епоху значимою стає тенденція «американоцентризму». Як стверджує Гарт Крейн (Hart Crane) у «Тунелі» (The Tunnel) (частина поеми «Міст» (The Bridge)), лише Едгару Алану По вдалося трансформувати європейську культуру в американську. Власне, сам Крейн теж фігура дуже важлива для американської літератури епохи модернізму. Ален Тейт (Allen Tate) маркував митця як «архетип сучасного американського поета» [23; 225-237]. Гарт Крейн писав саме в той час, коли Америка після I Світової війни стала однією з найбагатших країн, під час тотальних індустріалізації та урбанізації. Саме в ці часи люди починають сповідувати релігію споживання, духовне відступає на задній план, поступаючись місцем матеріальному. У розмаїтті всіх життєвих благ людина все ж самотня, їй не вдається побути наодинці з природою. Тому однією з визначних рис модернізму стає пошук духовного начала в людині.

В романі «Регтайм» (Regtime) Едгар Доктороу дає свою характеристику Америки початку ХХ ст.: «Це нація парових екскаваторів, локомотивів, повітряних кораблів, двигунів внутрішнього згорання, телефонів та 25-поверхових будівель» [4; 108]. А вже в 1920-х роках картина розширюється – це вже нація літаків, авт, електричних двигунів, електричних побутових приладів та 100-поверхових хмарочосів. Саме такий дух комерції й техногенного буму відображений в романі Джона Дос Пасоса «Великі гроші» (The Big Money), що є останньою частиною «Американської трилогії» (U.S.A.): «Люди роблять куди більше грошей, ніж будь-коли раніше в своєму житті, купують акції, пральні машини, шовкові панчохи своїм друзинам та ще й надсилають гроші підстаркуватим батькам» [5; 18].

На фоні маркетингового гасла 1920-х років «Купи зараз!» митці намагалися створити новий міф. Модернізму притаманне трансцендентне сприйняття буття, що не може бути пізнаним, бо знаходиться за межами свідомості. Д.Затонський зазначав, що «процес модерністської творчості є процесом перетворення реальних явищ, подій,

проблем на ідіоми, символи, знаки – тобто абстрактні форми, що не відображають дійсності, а лише її символічно моделюють, створюють дещо подібне до адекватного їй душевного настрою» [7].

Образ середньостатистичної людини, який замінив традиційного «героя» стає лейтмотивом творчості письменників – модерністів. Автори намагаються через призму своїх власних переживань віднайти духовне начало в людині, створити новий шлях до Абсолюту через міф. «За допомогою міфів людина «маркувала» навколишнє середовище, робила його хоча й не дружнім, але менш ворожим» [8; 116]. Сучасна людина не сприймає вже старі міфи, мають бути знайдені нові через воскресіння міфологічної уяви. Крейн, головним чином через поему «Міст», творячи сакральну історію Америки, продукує «міф для Бога», що й є абсолютom цієї міфологічної уяви. Певним чином це обумовлюється бажанням зобразити нову дійсність (реалії сучасного життя) на тлі традиційності. «Сучасні звернення літератури до легендарно-міфологічного матеріалу – це не спроба формальної реконструкції минулого, знання і досвід якого зафіксовані в культурних пам'ятках. Це скоріше намагання по-новому, сучасно пережити, тобто осмислити, це минуле в якісно іншому духовному контексті, знайти і вичленувати глибинні зв'язки і взаємозумовленість віддалених одна від одної епох, змоделювати різність етичних потенціалів, сформовану суперечливою динамікою суспільного прогресу» [11; 25].

На нашу думку, власне цей суспільний прогрес і спонукав авторів творити за межами очевидної реальності. Потреба виразити все трансцендентне призвела до розуміння того, що це стало можливо тільки в міфологічній формі. «На відміну від давньої людини, сучасник сприймає міф як апогей ... символу, міф стає нині другою, альтернативною реальністю, в якій чіткіше проявляються досягнення і втрати (в першу чергу, моральні) нашої епохи. Саме для їх осмислення письменник працює з міфоматеріалом, стає міфотворцем, [...] (що – А.К.) дозволяє митцю наблизитись до першоджерел людськості, зазирнути в підсвідоме (пригадаємо теорію архетипів К.-Г. Юнга), подолати час (адже міф — «убивця часу») і простір та вийти на універсальний рівень осмислення буття, світу, людини в ньому.» [3]. У поезії Крейна індіанські алюзії слугують визначниками автентичності американського народу.

Ми не можемо віднести творчість Крейна до певного модерністського напрямку, бо в своїй творчості він взяв від кожного якісь характерні риси, наприклад, від поетів-традиціоналістів – точність описів, схильність до парадоксів, риторичну архаїку, вживання рідкісних слів, перекручування синтаксису англійської мови до невпізнанності та від поетів-експериментаторів – оригінальність, спонтанність форм, що витікала з теми, звернення до архаїчного світу міфів, легенд і традиційних доктрин, зокрема до спадщини американських індіанців. Гарольд Блум наголошував саме на американському корінні поезії Гарта Крейна [15].

З початку 1930-х письменники США та інші митці все частіше зверталися до робіт Крейна за натхненням. Наприклад, Теннессі Вільямс (Tennessee Williams), який не лише написав п'єсу «Кроки мають бути плавними» (Steps Must Be Gentle) (1980) про життя поета, а й просив «у його останньому бажанні та випробуванні... поховати тіло якомога ближче до тієї точки, де загинув Гарт» [20; 4]. До творів, присвячених Гарту Крейну, входять елегії Роберта Крілі (Robert Creeley) «Гарт Крейн» (Hart Crane) (1962), Роберта Ловелла (Robert Lowell) «Слова для Гарта Крейна» (Words

for Hart Crane) (1959), Марка Доти (Mark Doty) «Кони після бурі» (Horses After a Hurricane) (1987); оповідання Фреда Чепела (Fred Chappell) «Дивні історії» (Weird tales) (1984); новела Самюела Ділені (Samuel Delany) «Атлантида: Модель 1924» (Atlantis: Model 1924) (1995); балет Марти Грехем (Martha Graham) «Весна у Аппалачах» (Appalachian spring) (1944); ряд картин Джаспера Джона (Jasper John) «Перископ (Гарт Крейн)» (Periscope (Hart Crane)) (1963).

Поетика Гарта Крейна знаходиться на некласифікованому роздоріжжі між традиціями та інноваціями. Через цю двоякість автор і отримував неоднозначні відгуки від критиків того часу. Брайан Рід (Brian Reed) у своїй книзі «Гарт Крейн: опісля вогнів» (Hart Crane: after his lights) (2006), відзначив те, що Крейн – типовий модерніст завдяки його відчуженості, концентрації на грі словами, наднасиченій поетиці, пишній риторичі та ін. Ленгдон Хаммер (Lengdon Hammer) у роботі «Гарт Крейн та Ален Тейт: дволикий модернізм» (Hart Crane and Allen Tate: Janus-Faced Modernism) (1993) трактує поезію Крейна як бравуру, спробу відродити високий стиль колишніх років, а Джерард Тайтус-Кармел (Gerard Titus-Carmel) у науковій праці «Прагнення: хвала Гарту Крейну» (L'elancement: Eloge de Hart Crane) (1998) зображає його як предтечу постструктуральної штучності.

Поетика митця, дуже амбіційна в своєму масштабі та стилі, була сприйнята частково як відповідь на роботи найбільш впливового англомовного поета того часу – Томаса Стірнза Еліота. Спираючись на еліотівські ерудицію та поетичну технічність, Крейн вирішив писати проти песимістичного сприйняття модернізму Еліотом. Вальдо Френк вірив, що роботи поета – обдумане продовження грандіозних традицій у сучасному індустріалізованому світі [20]. Крейн поєднав традиції з новим. Він взяв у Еліота багатий словник, величний вірш, стиснення, неоднозначність, розуміння того, що поет має використовувати культурні патерни, включаючи літературну спадщину, релігійні та міфологічні традиції. Релігія Крейна цілком різниться від еліотівської: Еліот надавав перевагу християнському аскетизму, а Гарт Крейн відчував, що християнська міфологія уже непереконлива. Тому поет звернувся до такого національного культурного пласта як індіанська міфологія, поставивши собі за мету створити національний епос Америки.

Крейнівська інтерпретація міфів зумовлена, в першу чергу, особистими поглядами митця. Він був певним, що будувати нове, власне американське життя, новий міф варто невідривно від традицій, від національного коріння. По-друге, сучасні автору митці орієнтувалися на інтелектуальних, вишуканих, освічених читачів, тому видозміненого матеріалу вистачало для досягнення поставлених цілей; по-третє, хоча авторський домисел і був викликаний недостатнім рівнем власної освіти, але в майстерній інтерпретації слугував базисом для подальшого міфотворення нових поколінь поетів.

Мета даної роботи – визначити оригінальність поетичного втілення індіанських міфів Гартом Крейном, на основі яких митець продукує свій власний національний міф (міф для Бога).

Крейнівський варіант індіанських міфів – це симбіоз не тільки міфів власне індіанців США, але індіанців Америки взагалі, як Північної, так і Південної, включаючи ацтеків. Деякою мірою ми можемо пояснити це різноманітністю індіанських міфів, які виникли протягом численних племінних міграцій. Особливо відчувається

полікультурність у міфах про нову й стару батьківщину. Крейн по-своєму переосмислює спадщину корінних народів, витворюючи свою власну всезагальну міфологію. Важливо також відмітити, що для поета невіддільною частиною цієї міфології є християнська складова, що також притаманна міфам індіанців, але більш пізнього, «резерваційного» періоду. Для Гарта Крейна християнське та язичницьке існувало невіддільно одне від одного. У Мексиці Гарт Крейн разом з молодим американським археологом Мілтоном Рурке (Milton Rourke) взяв участь у фестивалі, що прославляв давнього бога ацтеків пульке (алкогольний напій із соку агави), і був вражений поєднанням звуків древнього індіанського барабана й дзвонів християнської церкви, ідолів і хрестів. Конфлікт між язичницьким і християнським повинен був стати темою віршованої драми, котру планував написати Крейн, але так і не написав. Крейн хотів говорити про взаємопроникнення древньої та сучасної культур і трагедії цього взаємопроникнення. Поет вважав, що замість того, щоб оновити й трансформувати духовний спадок язичницького світу, іспанське завоювання призвело до руйнації цього спадку, наслідком чого стала деградація місцевого населення. Драму Крейн так і не написав, але цей фестиваль став основою його останнього великого вірша «Зруйнований храм» (The Broken Tower). Язика дзвонів повільно розгойдують ці дзвони, руйнуючи їх, а далі й увесь храм. Звуки цього заупокійного дзвону, що нагадують холодні звуки пекла, спонукають зародження думки про самогубство («А чи не солодко відкрити вени?») [16; 136] (переклад наш – А.К.), щоб випустити всі свої сокровенні творчі сили назовні. Поет усвідомлює, що храм, який руйнується, – це його власний храм, створений із Слова. Розуміючи, що Слово – вічне, митець бачить «воскресіння» храму, попри знищення його фізичної оболонки: «Небесним сяйвом сходить благодать» [16; 136]. Таким чином Крейн не лише стверджує домінацію Слова над руйнацією, а й увіковічує свій власний творчий спадок.

Синтез язичницького (міфологічного) та християнського прослідковуємо в вірші «Абстрактний сад» (Garden Abstract). Спершу автор створює картину з християнських історій, звернувшись до витоків усього християнського віровчення – до райського саду. Автор змальовує яблуню, біля якої знаходиться жінка, що алюзивно відсилає до Єви, бо «У цьому яблуці її бажання» [16; 70] (переклад наш – А.К.). Далі відбувається дивна метаморфоза – жінка трансформується, зливається з деревом, сама стає першодеревом, яке не відчуває страху, не має пам'яті. У міфології південноамериканських племен Чако є міф про виникнення людей зі стовбура дерева, в більш давньому варіанті вказано, що в дерева виростають груди для годування людей молоком. У вірші «рабиня дерева» (жіноче начало) завдяки своїм «внутрішнім сокам», які в ній пробуджує вітер (чоловіче начало), виростає до неба. Сили («соки») дерево-жінка бере з землі, з першоствореної тверді. У індіанських міфах Небо бачилося Батьком, що єднається з Матір'ю-землею, і тому з'являється все живе в світі, в даному випадку – через дерево. Крейн навіть цей відомий міфологічний мотив переносить у площину інтимних почуттів. Зображаючи ріст дерева до неба, митець розуміє лет творчої думки, піднесення творчої фантазії. Таким чином він асоціює себе з жіночим началом (деревом), адже він так само «народжує» людську свідомість через свої творіння («соки») – поезії, натхнення для яких дає кохана людина, ймовірно, чоловік (вітер). Але всі сили для творчості митець також черпає з землі, тобто її традицій, менталітету народу.

Тему матеріального й духовного автор піднімає в своїй містифікації «Роял Палм» (Royal Palm). Крейн витворює свій авторський міф за всіма законами міфотворчості. На перший план виступає образ безплідної землі, що має колір сірого слона, який кожного вечора ніби пожирає сонце, але потім воно знову сходить: «І сірий тулуб, ця / слоноподібна вайя, що зітхає в безтілесних обіймах / Навіки безплідна, не збере врожаю / солодких джунглів, затиснута гарячою любов'ю» [16; 121] (переклад наш – А.К.). Ми бачимо на перший погляд безрадісну картину, вінцем якої стає Смерть, що ширяє понад цією землею та навіть понад раєм. Авторіві смерть здається короною, яка оповиває сушу і врешті-решт салютує фонтаном. Але попри смертельний фонтан та слона-монстра життєстверджувальною силою постає сонце, що все ж сходить, незважаючи ні на які перешкоди. Ця поезія присвячена матері поета, тому ми можемо вивести ще один варіант прочитання, більш особистісний. У такій міфічній формі Крейн змальовує всі перипетії власного сімейного життя. Безплідна земля – це виснажена мати, яка все ж таки щоразу сходить сонцем; батько – це втілення самої смерті, що нависає над землею твердю та фонтанує (акцент на сексуальному за Фройдом; а як стверджує Ленгдон Хаммер (Langdon Hammer), у Крейна сексуальне й несексуальне неможливо відокремити [20; 72]); це й слон, який з'їдає сонце.

Вірш «Обставина» (The Circumstance) – це безпосередня алюзія на міф ацтеків про бога квітів і поезії Ксочипілі (Хочипілі, Шочипілі) (Xochipilli), життя якого підтримувалося кров'ю людей. Можливо, це зумовлено й тим, що бог сонця виконував ще й роль бога війни. Досить символічно митець риси цього кривавого бога переносить на бога мистецтва, тим самим вказуючи читачеві на тяжкість поетичного ремесла. Для вираження такого двоякого розуміння творчості автор використовує різкий контраст – бог поезії омитий кров'ю, але увіковічений у камені «любви», уквітчаний. У цьому заквітчаному камені автор убачає посмішку смерті, яка проступає на обличчі клоуна. Містичні метаморфози відбуваються в свідомості оповідача: величне божество знецінюється, перетворюючись на недолугого клоуна, що купається в крові. На цьому етапі міфічних перетворень клоун-божество пожирає сонце, що знову стверджує тлінність матеріального, яке поки що домінує над духовним. Ключовим у поезії є час, вічність: «Ти можеш зупинити час», але «для часу ти – ніщо» [16; 146] (переклад наш – А.К.). Саме в такий спосіб, на площині вічності, автор відтворює повторюваність одних і тих же суспільних проблем, з якими рано чи пізно зустрічається кожна мисляча людина.

Повертаючись до проблем індіанської історії, то всю духовну насиченість та кінцеву вираженість індіанського світобачення та історії індіанців Крейн змальовує через образ індіанця на тлі осіннього пейзажу в поезії «Жовтень-листопад» (October-November). Навіть через «золоті й фіолетові (багряні) іскри // На деревах, що, здається танцюють // у божевіллі» [16; 168] (переклад наш – А.К.), через місяць «у шаленому оранжевому лиску» старий бачить «індіанське літнє сонце // З малиновим пір'ям». У цьому образі сонця знайшли відгук і традиція індіанців носити особливі відзнаки (у даному випадку – пір'я), і безперечна алюзія на криваву історію завоювання американських індіанців «блідолицими» (на що вказує малиновий, подібний до кривавого, колір). Як фінальний символ умировотворення автор зображає стиглий, дозрілий виноград, на який із сумом дивиться індіанець.

Значна частина поезій Крейна звертається до минулого індіанців, саме до періоду завоювання американськими поселенцями аж до повної асиміляції з ними. Одним із таких віршів є «Імператор Віктус» (Imperator Victus), що розповідає про імператора Манко Інка Юпанки (Manqu Inka Yupanki, Manco Inca Yupanqui), очільника індіанських повстань проти європейців у Південній Америці. Гарт Крейн акцентує на найдраматичнішому моменті життя героя – смерті від руки європейця саме в той час, коли було можливо мирно вирішити питання. Але головна дійова особа поезії – зброя, що несе мир, що «говорить» просто, хоча й недобре. Як своєрідне продовження цієї теми є вірш «Сумний індіанець» (The Sad Indian), де ліричний герой, індіанець, знаходиться ніби поза часом, «не рахує // Години, дні – та навряд чи сонце й місяць» [16; 145] (переклад наш – А.К.). М. Еліаде запевняє, що найбільшого зближення літератури й міфології надає вихід за межі Часу. Час у міфі теж є сакральним, коли відбуваються нові явища, значимі для існування суспільства [6]. Л. Харченко акцентує, що в міфі час – віковичний, він є джерелом духовних сил; «міф виражає світовідчуття й світорозуміння епохи його створення» [14; 201]. У такому міфічному часі старий медитує, споглядаючи весь спадок свого народу, що залишився тільки в слабкому видінні тіней (зокрема тіней власних батьків), яких не можна описати мовою. Індіанець страждає через те, що все зникло через завоювання – як людиною, так і машиною. Знову ж автор зачіпає тему матеріального та духовного. Риторичне запитання в кінці поезії про політ літака в небі – «хіба це політ орлів?» – втілило в собі розчарування наслідками розвитку цивілізації. Взагалі в індіанців орел – це один із найулюбленіших міфологічних символів, він є втіленням сонячної, небесної та вогняної сил. Навіть перо орла є досить почесною відзнакою для індіанця. Відомі випадки, коли за таке перо віддавали коня. Американські індіанці одним із ключових міфів вважали міф про розорителя гнізд, який отримав вогонь від орла на обіцянку залишити пташенят у спокої. Як бачимо, саме в цьому міфі орел уособлює вогняну силу, є благодійником людини. Орел і зараз зображений на гербі Мексики. Інший міф розповідає про боротьбу орла зі змієм, де орел – це сонячне божество, а змії – смерть, що асоціюється з місяцем; тобто розповідається про змагання життя й смерті.

За М.Еліаде, міф означає якусь сакральну подію, сакральну історію, яка є «на-чалою усіх начал», подією піднесеного характеру. Прямо чи опосередковано, але міф сприяє возвеличенню людини, а твори літератури трансформують «міфічну матерію» в сюжет [6].

Одним із найвизначніших творів Гарта Крейна є поема «Міст», присвячена Бруклінському мосту. «Міст» – це священна історія Америки, де Бруклінський міст і є втіленням самої Америки. Станіслав Джембінов підсумовує: «Міст одночасно і хвала (harp – арфа як інструмент хвалебних співів), і вівтар, що вимагає жертви» [1; 620]. Символічна молитва до мосту наприкінці Прологу – прохання допомоги у віднайдені абсолюту, створенні нового міфу. «Сакральна міфологізація Мосту досягається зіставленням його вічної, божественної сутності зі смертною тварністю людини, яку він має надихати і підтримувати, імплікуючи закладені в його візуальному образі смисли: «До нас, мізерних, інколи торкнися, зійди \ I з кривизни (curveship) сотвори міф для Господа» [10; 104].

Починаючи з «Прологу» (Proem), автор робить своєрідні налаштування на подальше сприйняття поеми. На нашу думку, провідним лейтмотивом цієї частини

є тема свободи, нею наскрізь просякнутий «Пролог» (Proem). Одним із символів, що підпорядковується меті поета, є чайка. Крила чайки, наколоті на чорні шпилі – це вираження свободи, але дещо обмеженої сучасним прогресом. У південноамериканських міфах чайка уособлювала дух свободи та нескореність. Згідно з міфом, морська чайка відмовилася віддатися братам-бакланам і за це заплатила власним життям [8]. Чайка – перша вказівка на проамериканську орієнтацію твору, що надалі підтверджується безперечним американським маркером – Статуєю Свободи.

Уже після «Прологу» (Proem) Крейн починає активно розгортати своє бачення історії Америки, розглядає фізичне тіло континенту (за виразом самого автора [17; 241]). Розділ називається «Дочка Поухатана» (Powhatan's Daughter) й ділиться на 5 підрозділів («Гавань на світанку» (The Harbor Dawn), «Ван Вінкль» (Van Winkle), «Ріка» (The River), «Танець» (The Dance), «Індіана» (Indiana)). Розділ «Ван Вінкль» (Van Winkle), насичений алюзіями індіанської історії. Вже перші згадки про Клаудіо Пізарро (Claudio Pizarro), іспанського конкістадора, що завоював імперію інків, та Фернандо Кортеза (Fernando Cortéz), що знищив цивілізацію ацтеків у Мексиці, дають алюзію на процес завоювання території в індіанців. Саме такій цілі слугує згадка про капітана Сміта. Вище ми вже згадували, що такою ідеєю руйнування насичений вірш «Зруйнований храм» (The Broken Tower).

У частині «Ріка» (The River) Гарт Крейн зображує зграю придорожніх бандитів, які згадують своє дитинство. Один із них говорить, що йому вчувається у звуках сніжної бурі зойки та квиління Покахонтас (Pocahontas). Тут же перебирає на себе роль «американця» – «О Ночі, що несли мене до її оголеного тіла!» [16; 15] (переклад наш – А.К.). У завиванні «довгої гриви вітру» чує плач індіанських дітей: «Мертве ехо! Але я знаю, що її тіло там, // Час, наче змія, оповив її плечі, темінь, // І простір, крило орла, лежать на її волоссі» [16; 16] (переклад наш – А.К.). Саме в цій частині вперше Крейн вводить зображення тотемних тварин, змію та орла. Наступна частина – «Танець» (The Dance) – починається з опису зміни погоди за порами року, зображаючи це перетворення як жіночу трансформацію, на кінцевому етапі якої жінка помирає. Тобто, Покахонтас – земля, з якої власне й виростає міст, що набирає рис дитини, яка втілює генофонд попередніх поколінь Америки, всотаний із земними соками. «Покахонтас, наречена – // О Принцесо чий коричневий поділ (одягу – А.К.) був цнотливим травнем» [16; 19] (переклад наш – А.К.). Ліричний герой на лоні природи (Покахонтас-землі) «досліджує» тіло на каное весною: «О Весно в Апалачах!» [16; 20] (переклад наш – А.К.). Серед гір видніються тіні, з яких клубиться дим, хмара затягує небо, як покривало. На фоні такого пейзажу шалено виконує танець-молитву дощу святий шаман Маквокіта (Maquokeeta), який навіть вождю племені (народу) наказує докорінно вклонитися землі (Покахонтас, силам природи). Автор спонукає шамана танцювати (танець дощу), бо Покахонтас сумує через посуху, щоб вона дала росток, пагін. Земля має оновитися, як змія, що скидає стару шкіру. «Я теж був васалом» – рабом цієї землі-Покахонтас. Танцюрист звивається як ящірка, говорить, що «наречена вічна серед маїсу!» (образ притаманний ацтекам). Вона – незаймана для останнього з чоловіків, тому чарівник закликає всіх танцювати на честь Покахонтас. Зрештою шаман поступається місцем священику, що в руках держить змію та орла. Тотемні зображення орла й змії в «Танці» (The Dance) символізують індіанські символи часу й простору, які використовувалися ацтеками.

У «Річці» (The River) ліричний герой слухає локомотив і згадує «мертве ехо» американської культури. Символ змія зустрічається в кожній світовій міфології, у деяких він пов'язаний із створенням Всесвіту. У індіанців Південної Америки здебільшого змії символізує чоловіче начало, бо він виник із чоловічого пеніса. Згідно з легендою, у лісоруба, що не зміг задовольнити жабу, яка перекинулася дівчиною, від її удару в пах статевий орган виріс до неймовірних розмірів. Лише шаман допоміг, порізавши зайву частину на шматки, які кинув у озеро. З цих рештків і виникли змії. У космогонічних міфах Америки змія роз'єднує землю й небо. Бачимо, що образ надзвичайно суперечливий. Деякі народи вважали цю істоту магічною, символом мудрості, родючості, цілительства. Наприклад, північноамериканські індіанці поклонялися гримучій змії (вважали її королевою й праматір'ю всіх зміїв), благаючи попутного вітру (інколи – дощу) перед мандрями. Навіть Великий Маніту зображався в іпостасі рогатого змія, який своїми рогами проколює зло. У ацтеків культ змії посідає особливе місце: бог війни (і сонця) тримає змія в руках на знак магічної влади над смертю й життям. У інших народів змії постає символом смерті, хаосу. В Америці існував навіть цілий альянс племен, що походять з Юти, Айдахо та Невади, що називали себе шошони, або «змії». Вирізнялися серед інших тим, що схожі були більше на тварин, аніж на людей, говорили на своєму особливому діалекті. Саме ці племена були нащадками ацтеків. Найбільш використаний Крейном ацтекський міф про пошук нової обіцяної Богом землі, що буде знаходитися там, де вони побачать орла, який поїдає змію. Виходячи з вищезгаданого трактування образу орла, можемо також розуміти цей міф як перемогу красномовства, поетичного дарування (орел) над ошуканством, роздвоєнням, брехливістю (змія). Із словом у індіанців пов'язано багато обрядів, зокрема шаманські священні заклинання, в процесі яких шаман перебирає на себе роль творця. Таким чином, творення нового міфу бачиться поету на кшталт творення нового світу через слово, де митець постає у ролі творця.

Про те, що Гарт Крейн інтерпретував індіанську міфологію та історію в цілому на свій лад свідчить безліч варіацій в «Мості» (The Bridge). Наприклад, сама назва «Дочка Поу(в)хатана» (Powhatan's Daughter). Митець не знав про те, що Поу(в)хатан – це племінний титул для верховного Сновидця – провісника (Dream – Visioner), а не ім'я; тим більше, що вождь і не був справжнім батьком індіанської принцеси, але «батьком» усього племінного альянсу. Хоча найбільш поширена інформація, що «її батьком був відомий вождь індіанців Похатан, що зумів об'єднати під своєю владою більше тридцяти племен (близько двадцяти тисяч чоловік), що жили на узбережжі Атлантики» [12]. Одним із найпоширеніших варіантів перекладу прізвиська Покахонтас – «неслухняна, шкідниця» [13]. Гарт Крейн у епіграфі (взятому з книги Джона Сміта, яку продали у Великобританії з аукціону в 2002 році) використав спочатку саме таку характеристику персонажа – Покахонтас зображена з дітьми колоністів під час не дуже пристойних для дівчинки рухливих розваг. Інші варіанти перекладу імені принцеси ми проаналізуємо далі.

Ще одним прикладом Крейнівської метаморфози індіанських реалій можемо назвати Макуокіту (Maquokeeta), шамана в «Танці» (The Dance), що є аватаром власне автора, тобто є і діячем, і спостерігачем, і єднає землю з космосом через Покахонтас. Ім'я «танцівника» Крейн почув від водія таксі, й воно йому здалося цілком «індіанським» [22; 58].

У «Танці» (The Dance) автор настільки ідентифікує себе з ліричним героєм, індіанським воїном, спаленим на стовпі, що вони стають невіддільними. Вони, в свою чергу, зливаються з Покахонтас – міфічною персоніфікацією всієї американської землі. Крейн пояснює головну роль Покахонтас, він трактує її як міфічний природний символ, що представляє фізичне втілення цілого континенту. Чарльз Ларсон (Charles Larson) називає її «першою жінкою Америки», «дочкою Єви», «дитям лісу», «матір'ю всіх нас», «Величною Матінкою-Землею всіх американців» [19]. У листі до англійської королеви капітан Сміт називав Покахонтас першою жителькою Вірджинії, яка говорила англійською та народила дитину від англійця. Незважаючи на те, що в легенда про Покахонтас і Сміта як коханців зустрічається в багатьох фільмах та літературних творах, але історичного підтвердження цього факту не існує. Паула Гунн Аллен (Paula Gunn Allen) у розвідці «Покахонтас: чарівниця, шпигунка, перекладач, дипломат» (Pocahontas: Medicine Woman, Spy, Entrepreneur, Diplomat) зазначає, що ця індіанська принцеса має безліч імен: Матоака (Matoaka) – ім'я від народження; Амонут (Amunute) – духовне ім'я чарівниці й шаманки; леді Ребекка (Lady Rebecca) – ім'я, отримане при прийнятті християнства в Англії (натяк на біблейну Ребекку, що мала темну шкіру й стала матір'ю двох синів-близнюків, тобто двох націй; хоча індіанка насправді мала лише одного сина); та Покахонтас – підліткове прізвисько. Про походження цього прізвиська до цього часу немає точних даних, але перевагу віддають двом версіям. Перша трактує Покахонтас як похідну від «поу(в)а» (powa, rawa) – «вид енергії та паранормальних здібностей, які дають змогу передбачувати майбутні події, лікувати хворих людей, тварин, рослин; пов'язаний з магією» [18; 335] (переклад наш – А.К.). Навіть Джон Сміт у своїх спогадах пояснює власне спасіння принцесою як частину спеціального магічного ритуалу. Інша версія трактування імені пов'язана з походженням від росохаак (rosohack), що перекладається як «зло», «пеніс», «член» [18; 335]. Паула Гунн Аллен (Paula Gunn Allen) зазначає, що попри зречення свого імені Покахонтас на користь Ребекки, індіанка назавжди залишила собі духовне ім'я Амонут, що сигналізує про довічний зв'язок із американською землею та її традиціями. Крейн зображує Покахонтас як одвічну наречену, перетворюючи її на богиню-землю, на «незайману для останнього з чоловіків». Таким чином, ритуальний танець – це «креативний акт часу», що поєднує плоть й уяву, а міст простягається між минулим і теперішнім. У найвищому своєму прояві, в трансцендентній площині, для митця Покахонтас – це Муза, Ерос, що невпинно спонукає до творчості. А уже в частині «Індіана» (Indiana) цей образ набуває архетипного смислу, переростаючи в матір, яка зображена як бездомна скво, що несе дитину. Особливо Крейн виділяє її очі: виразні, навіть для індіанки дивні, в них забагато болю, жінка вдвляється в «усіх наших мовчазних чоловіків» [16; 25]. Ці зболені очі наповнилися любов'ю, коли побачили ліричного героя. Таким опосередкованим чином індіанська скво вже мислиться авторові як власна мати, а надалі й як Все-мати. Тобто, в частині «Дочка Поухатана» (Powhatan's Daughter) Покахонтас проходить низку метаморфоз, починаючи з індіанської принцеси (реальної історичної постаті), а далі – одвічна наречена, природа, земля й мати. Оскільки Покахонтас, за легендами, намагалася примирити колоністів із індіанськими племенами, то таким опосередкованим чином Крейн також розуміє її постать як елемент поєднання традиційного й нового (американську націю, що лише народжувалася, та Старий Світ), можливо, навіть духовного й матеріального.

Кульмінаційний розділ «Атлантида» (Atlantis) (актуалізація ще одного давнього міфу) продукує міф Мосту, міф вічноприсутності (everpresense). «Руки вогню», що роблять Бруклінський міст мостом вогню, – це креативна уява, що перероджує поета, спонукаючи до дії, перетворює самого автора в міст: міст між минулим і теперішнім, між поетом і творчістю, між поемою й читачем, між духовним і фізичним (технічним, механічним), між традиціями й новаторством. У фінальній частині поеми утверджується величність мосту – це пісня, Міст Вогню, Катай, що поєднає змію з орлом. «Таким чином алюзії на стародавні міфології насправді зроблені, щоб славити нинішній Міф Мосту» [21; 31] (переклад наш – А.К.).

Через суперечки про самотність американського суспільства поет поставив собі за мету створити твір «загальнонаціонального масштабу» [2]. Саме цим фактором обумовлене звернення письменника до епічного жанру, що дає йому змогу виступити в ролі творця, співеця нового часу. «Епос і роман...продовжують... міфологічну розповідь.» [6; 140] (переклад наш – А.К.). Гарт Крейн інтерпретував міфологію індіанців таким чином, щоб створити новий міф, поєднавши традиції та новаторство. Такий синтез став базисом для побудови нового американського суспільства, яке свідоме своєї історії в русі до Американської мрії, що «базується на переконанні американця в тому, що він зуміє знайти в цій країні бажане щастя, успіх, особисте благополуччя» [2;8] (переклад наш – А.К.).

А.Колисниченко

МОДЕРНИСТСКАЯ МОДИФИКАЦИЯ ИНДИАНСКОГО МИФА В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОСТРАНСТВЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ХАРТА КРЕЙНА

В статье проанализированы ключевые варианты модификации индейских мифов в лирике Харта Крейна, определены разнообразные подходы к трактовке мифологических сюжетов и символов.

Ключевые слова: американоцентризм, физическое тело континента, духовное тело континента, миф для Бога

A.Kolisnychenko

MODERNIST MODIFICATION OF INDIAN MYTH IN HART CRANE'S WORKS

The article considers key variants of Indian myths modification in Hart Crane's works, define different ways of myth and symbols analysis.

Key words: americanocentrism, physical (natural) body of the continent, spiritual body of the continent, myth to God.

Література

1. Американская поэзия в русских переводах. XIX – XX вв. Сост. С.Б. Джембинов. На англ. яз. с параллельным русск. текстом. М.: Радуга. – 1983 – 672 с.
2. Гиленсон Б.А. История литературы США: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2003. – 704 с.

3. Гурдуз А. Навчально-методичні матеріали з курсів літературної компаративістики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tvs-games.com/gurduz/index.php/study/73-2013-204-navchalno-metodychni-materialy-z-kursiv-literaturnoi-komparatyvistyky>.
4. Докторову Э. Регтайм. – «Иностранка», Б.С.Г. – ПРЕСС, 2000. – 284 с.
5. Дос Пассос Дж. Собрание починений в трех томах. Том 3. Серия «Современный зарубежный роман»: ТЕРРА – Книжный клуб; Москва; 2001. – 847 с.
6. Элиаде М. Аспекты мифа. Первые публикации в России / Перевод В.Большаков – «Инвест ППП», – 1995 – 236с.
7. Затонський Д.В. Модернізм. Літературні напрямки модернізму – Українська література. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrlit.vn.ua.
8. Затонський Д.В. Модернизм и постмодернизм: Мысли об извечном коловращении изящных и не изящных искусств. / Художественный оформитель А.С.Юхтман. – Харьков: Фолио, 2000. – 256 с. – (Между прошлым и будущим: культура).
9. Мифы индейцев Южной Америки. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.lib.ru
10. Михед Т. Поема Гарта Крейна «Міст» в контексті «Другого американського ренесансу». // Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: американські та британські студії: Матеріали II Міжнародного симпозіуму, м. Київ, 9-11 квітня 2014 р.\ За ред. А. Г.Гудманяна, О.Г.Шостак. – К.: «Талком», 204. – с.102-107.
11. Нямцу А. «Літературні міфи» у європейському загальнокультурному контексті. // Сучасне літературознавство та прикладна лінгвістика: американські та британські студії: Матеріали II Міжнародного симпозіуму, м. Київ, 9-11 квітня 2014 р.\ За ред. А. Г.Гудманяна, О.Г.Шостак. – К.: «Талком», 204. – с.124-129.
12. Покахонтас. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: uk.wikipedia.org.
13. Покахонтас. Про США [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://prousa.ru/pocahontas>.
14. Харченко Л. Міфотворчість як дієвий чинник суспільно-політичного життя // Вісник Львівського університету. Серія «Філософські науки», 2003. Вип.5.
15. Bloom H. Hart Crane. Chelsea House Publishers, USA, 2003. – 153 p.
16. Crane H. The collected poems of Hart Crane. / Edited with an introduction by Waldo Frank. – Liveright publishing corporation, 1933. – New York.
17. Crane H. The letters of Hart Crane. 1916 – 1932. Edited by Brom Weber. Hermitage House, New York, 1952.
18. Gunn Allen P. Pocahontas: Medicine Woman, Spy, Entrepreneur, Diplomat, – Harper San Francisco, 2003.
19. Larson C. American Indian Fiction. Albuquerque: Univ. of New Mexico Press, 1978.
20. Reed B. Hart Crane: After His Lights, The Univesity of Alabama Press, USA, 1971.
21. Sugg R. Hart Crane`s poetics and The Bridge. University of Florida, 1969.
22. Tapper G. The Machine that Sings: Modernism, Hart Crane, and the Culture of the Body. Edited by William E. Cain. Routledge New York and London, 2006.
23. Tate A. Collected Essays. Denver: Swallow, – 1959.

Исмагулова А.Е.

Республика Казахстан, город Кокшетау

Кандидат филологических наук

Кокшетауский государственный университет

имени Ш. Уалиханова

Кафедра английского языка и методики преподавания

ПОЛИЛОГ В КОММУНИКАЦИИ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «ПОЛИЛОГ» В СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКЕ

Ключевые слова: полилог, коммуникация, коммуникант, речь, язык

Язык, как известно, представляет собой одно из самых великих творений человечества; важнейший инструмент общения, с помощью которого формируется и выражается человеческая мысль. В нашей повседневной жизни язык – это средство для достижения какой-нибудь цели, привычная система речевых навыков. Это самый тонкий инструмент выражения мысли и самое совершенное средство общения. У языка несколько функций. Важнейшая из них функция общения, или коммуникативная (от лат. communication – сообщение). Слово, по определению А. М. Горького, является «первоэлементом» литературы, а сам язык – материалом словесного искусства. Искусство слова качественно отличается от других искусств – живописи, скульптуры, музыки и т. п. тем, что его материалом является связанное со словом внутреннее представление.

Слово – не механический передатчик, а возбудитель сходных мыслей и идей. Оно социально по своей природе и является достоянием всех говорящих на данном языке. Поэтому слово может «намекать» на определенное содержание, известное многим или всем. В процессе своей практической познавательной деятельности человек взаимодействует с окружающей средой, воздействия которой отражаются в его сознании в виде живых впечатлений, образов, понятий, тесно связанных с соответствующими словами. По мере надобности они оживляются, выносятся в «фокус» сознания под влиянием какого-либо внешнего раздражителя или слова как «сигнала сигналов» – представлений и впечатлений о мире. Совокупность таких знаний, представлений и впечатлений о мире в нашем сознании составляет основу для языкового общения людей, для порождения и восприятия речи, текста.

Текст – это определенная последовательность знаков, т.е. букв или звуков (письменный или устный), составляющих слова и предложения. Эти внешние знаки ассоциируются с их психическими образами – внутренними знаками, которые тесно связаны с соответствующими значениями. Благодаря этому становятся понятны слова, составляющие текст. Однако это еще не всегда означает, что понятно содержание, смысл. Для правильного и полного понимания текста нужно иметь запас соответствующих знаний, живых представлений и впечатлений,

В центре любого гуманитарного знания находится человек и все, что связано с его деятельностью. Одной из центральных составляющих человеческой деятельно-

сти является общение. М. М. Бахтин определял сущность человека через диалог, понимаемый как качественное взаимодействие личностей, основанное на понимании и сводящееся к «персональной ответственности» и «участности». По Бахтину, сущность человека раскрывается именно во внутреннем и внешнем общении [2].

Частью человеческого общения, понимаемого в таком смысле, является речевая коммуникация. Ее образуют речевые акты, участвующие в процессе передачи информации и обмена деятельностью.

Помимо собственно речевых качеств, речь может быть соотнесена с такими структурами, как мышление, сознание, язык, действительность, адресат речи, условия общения, и в зависимости от характера этого соотношения можно говорить о таких коммуникативных качествах речи, как правильность, выразительность, точность, логичность, уместность. Коммуникативные качества речи важны для раскрытия механизмов ее восприятия и в особенности воздействия. Подобным образом и человек, участвующий в процессе коммуникации, соотносится не только со словами, но и с делами, которые, согласно классической риторике являются предметом речи [3]. Коммуниканты находятся в непосредственном речевом и физическом (визуальном) контакте, что обеспечивает мгновенную обратную связь, причем как собственно речевую, так и невербальную. Результаты любого речевого взаимодействия мгновенно проявляются в реакции собеседника, и дальнейшее взаимодействие происходит уже на этой основе, как бы отталкиваясь от нее. Поэтому можно сказать, что межличностное общение обычно носит спонтанный характер, в том плане, что его структура и развитие формируются не до коммуникативного акта, а во время него, спонтанно. Степень подготовленности играет здесь меньшую роль, чем способность адекватно реагировать на все сигналы, посылаемые говорящим. Тем не менее, оно всегда целесообразно, так как собеседники, вступая в коммуникацию, преследуют определенные цели и сообразно им строят данный коммуникативный акт.

Диалог является речевой формой, то есть поочередной сменой реплик говорящих, представляющих собой комплексное речевое единство. Высказывания говорящих, хотя и являются спонтанными, строятся по определенной схеме (например, вопрос-ответ) и приобретают смысл только в системе всего диалога. Участвуя в диалоге, мы обычно обмениваемся репликами в той очередности, которая определяется нашими намерениями, зависит от занимаемой в данной ситуации позиции, а также социальной роли.

Чтобы успешно взаимодействовать с другими людьми, требуется обширное социальное знание. Как минимум оно включает: оценку ситуации, оценку собеседника, потенциальных взаимоотношений с ним и поведения.

Любая коммуникация представляет собой процесс целесообразный, то есть, вступая в контакт, коммуниканты преследуют определенные цели и интересы. Исход коммуникации непременно включает корреляцию интересов, преследуемых ее участниками. Их интересы могут совпадать между собой или вступать в противоречие. В первом случае коммуникативный акт требует от коммуникантов минимальных коммуникативных навыков в выборе и осуществлении подходящей стратегии. При несовпадении интересов на исход коммуникации влияют как личностные особенности коммуникантов, так и ряд социальных факторов, а также их коммуникативная компетентность. Последняя зачастую сводится к умению воздействовать на собесед-

ника таким образом, чтобы склонить его на свою сторону и добиться осуществления общих собственных интересов.

Конфликт интересов и стратегия воздействия принимают более сложный характер при групповой коммуникации, так как каналы взаимодействия расширяются. Это, однако, не означает, что в данном типе коммуникации происходит взаимодействие каждого с каждым, скорее, всех со всеми, функционирующими как единое целое.

Под групповой коммуникацией мы понимаем личное взаимодействие от трех до семи человек, объединенных общими целями и ощущающими себя единой группой. Организационная коммуникация предполагает разветвленную иерархическую структуру людей или групп людей в рамках определенной организации.

Понятие «полилог», получившее распространение сравнительно недавно, в последних изданиях «Большого энциклопедического словаря» выделено в отдельную статью [4]. Ученые пытаются привести некоторые аргументы в пользу выделения полилога в качестве полноправной формы речевого общения и специального направления исследования речи, а не считать полилог разновидностью диалога. По их мнению, в диалоге и полилоге доминирующим является диалогический принцип организации коммуникативных актов. Так, многочисленную аудиторию, к которой обращается говорящий можно представить как коллективного адресата, реакцию же последней – как «коллективную реплику, обусловленную предшествующей репликой говорящего» [5]. Однако при таком подходе не учитывается ситуация так называемого реального общения, когда некоторые части «коллективной реплики» могут относиться не иницирующей реплике говорящего, а к его последующим или предшествующим репликам. Следует заметить, что данный вид связи реплик характерен только для полилога, а, следовательно, и необходимо говорить о своеобразной взаимосвязи коммуникантов в полилоге. О. Кромм считает, что формы речевого общения перестают быть полилогами, если в течение коммуникации произойдет разделение участников на две противоборствующие группы [6]. Однако Л. Л. Читахова отмечает, «почему таких групп должно быть именно две, а не три, четыре и т. д., что вновь приводит нас к проблеме полилога» [7]. Некоторые лингвисты отмечают политематизм полилога, свойственный также и диалогу. Но политематизм в полилоге и диалоге это совершенно разные понятия, поскольку политематизм в диалоге задается лишь двумя коммуникантами и основан на «ментальной репрезентации» двух индивидов [8]. Тогда как в полилоге тематическое многообразие представлено ментальностью нескольких личностей, что обогащает и делает разнообразнее полилогические общение по сравнению с диалогическим. Несмотря на словообразовательную изоморфность и семантическую одноплановость термина «полилог» в цепочке соотносительных обозначений «монолог», «диалог», полилог как тип речи имеет качественно иные характеристики структуры и семантики.

В полилогический речи можно выделить несколько действующих лиц вследствие чего происходит неровность ее развертывания и сдвиги личностных позиций.

Полилогическое общение реализуется в определенной коммуникативной ситуации. Выделение ситуации в качестве фундаментального экстралингвистического фактора обосновано в работах Л. П. Якубинского, Г. О. Винокура, М. М. Бахтина и др. А. А. Леонтьев определяет ситуацию как «совокупность условий, речевых и неречевых, необходимых и достаточных для того, чтобы осуществить речевое действие по

намеченному плану» [9]. Ситуация включает действительность и события, которые происходят независимо от коммуникантов и времени; предметы, обстановка, третьи лица, вербально не участвующие в беседе; пространство, в котором протекает коммуникация; объективные причины, сопровождающие беседу.

Понятие «ситуация» включает в себя культурный, предметный и инструментальный планы. Культурный план представляет собой информационный и культурный запас, которым обладает каждый из участников общения, т.е. информация, накопленная человеком в течение предшествующей деятельности: культурные ценности и принятые правила поведения в различных ситуациях. Культурный план ситуации имеет сложный характер, в силу того, что каждый коммуникант имеет свои собственные сведения о действительности и механизмах поведения. Он состоит из ядра общей базы знаний, в который входят сознание партнеров, т.е. активизированная информация, относящаяся к данному речевому акту и связанную с этой информацией мыслительную деятельность коммуникантов. Именно это ядро способствует общению и пониманию партнеров. В случае несовпадения моделей мира говорящего и слушающего процесс восприятия становится невозможным или затрудненным. В связи с этим важно. С какой зоной культурного плана соотносятся полюса основной оси полилогического общения – его участники. Если они тяготеют к ядру, налицо стремление к сотрудничеству, если к периферийным областям – общение может оказаться конфронтационным. Предметный план ситуации отражен в окружающей собеседников физической реальности. Сами коммуниканты являются частью предметного плана, так как источником информации служат их органы чувств. Необходимо отметить непредсказуемость исхода коммуникативного акта, поскольку физическое неприятие, антипатия мешают установить контакт. Также следует учитывать образную и ассоциативную память, социальную функцию обстановки, влияющих на ход коммуникативного акта. Инструментальный план ситуации представляет собой комплекс вербальных и невербальных средств для осуществления коммуникации, которыми располагают его участники. Вербальные средства включают языковые средства, накопленные участниками в результате общественного и личного опыта, невербальные средства общения: визуальные, тактильные, звуковые средства. Набор инструментальных средств может быть ограничен разными условиями: культурными, социальными, жанровыми и т. д. Также ограничения могут иметь место вследствие разных возможностей восприятия и понимания разными участниками общения. Один и тот же дискурс может быть по-разному декодирован. Подобная многозначность зависит не только от фоновых знаний реципиента, способствующих отбору и усвоению информации, но и от самого говорящего, который может не находить оптимальных языковых средств для правильного рефлексирования их в воображении партнера.

Литература

1. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва: Художественная литература, 1979. – 412 с.
2. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. Москва: Художественная литература, 1979. – 412 с.
3. Б.Н. Головин. Основы культуры речи. – Москва: "Высшая школа", 1988.
4. БЭС Языкознание. – Москва: Большая рос. энцикл., 1998. – 685 с.

5. Яковлева Э. Б. Многосторонние формы общения: Полилог как объект лингвистического анализа: Аналитический обзор / Москва.: 2006. – 72 с.
6. Кромм О. А. К разграничению понятий «монолог, диалог, полилог» //Wiss. Zeitschr. Der Freirich-Schiller-Univ. – Jena, 1980. – Н.2. – S. 121-127.
7. Читахова Л. Л. Трилог как форма общения коммуникантов в современном французском языке: Дис. ... канд. филол. наук. – Москва.: 2001. – 238 с.
8. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общей ред. Кубряковой Е. С. – Москва.: 1997.- 245 с.
9. Леонтьев А. А. // Основы теории речевой деятельности. – Москва.: Наука, 1974. – С. 21-29

Рыспаева Д.С.

Республика Казахстан,

город Кокшетау

Кандидат филологических наук

Кокшетауский государственный университет

имени Ш. Уалиханова

Кафедра английского языка и методики преподавания

КОНЦЕПТ ДОСТОИНСТВО В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ДИСКУРСЕ

Ключевые слова: концепт, художественный дискурс, текст, интертекст, картина мира

Усиленное внимание к национальным культурам и языкам, изучение особенностей, стремление разных народов расширить социальные функции национальных языков, повысить их роль в социальной жизни разных языковых общностей, согласуется с общей тенденцией развития наук, помещающих культуру и язык в центр своих теоретических построений так или иначе связанных с изучением человека.

Язык, являясь основным носителем этнокультурных норм, используется в качестве внутриэтнического коммуникативного средства передачи традиций, информации об истории и культуре народа. Важнейшее достижение современной лингвистики состоит в признании того факта, что рассмотрение языка как такового, взятого отдельно от носителя, является односторонним и недостаточным. В свете новой парадигмы изучение языка происходит с позиции его участия в деятельности человека. Такой подход стал возможен в рамках антропоцентрической парадигмы, определяющей язык как факт общественного сознания того или иного этноса, по своему членящего мир. Ведь именно в языке отражается окружающая действительность и ментальность носителей этого языка. Наиболее ярко сущность антропоцентрической парадигмы проявляется в текстовых исследованиях.

Художественный дискурс, помогает углубить и расширить представления о языковых константах и их речевом воплощении. В дискурсе отражаются все основные функции языка: когнитивная, коммуникативная, социальная и лингвистическая.

Для обозначения содержательной стороны самого сложного языкового знака – текста используется термин «семантическое пространство». Говоря о видах пространства, А. И. Новиков так выразил свое представление о пространстве текста: «Применительно к тексту следует говорить о нескольких видах пространства и различных способах его членения. Во-первых, сам текст как материальный объект образует некоторое двухмерное пространство, где расположены в определенной последовательности, составляющие его языковые единицы. Ему соответствует в сфере сознания другое пространство, которое и является собственно семантическим. При этом следует различать два вида такого пространства: виртуальное и актуальное. Виртуальное пространство задается отбором содержательных единиц в процессе порождения текста и реализуется механизмом замысла. Актуальное семантическое пространство – это поле, где формируется результат осмысления и понимания текста

в целом» [1, 36]. Таким образом, текст в категории пространства рассматривается как совокупность знаков и смыслов.

Важнейшими составляющими художественного текста являются адресант текста (автор), адресат (читатель), время и место написания, отображаемая действительность, языковые средства выбранные автором для написания художественного произведения. Таким образом, универсалии «человек», «пространство», «время» становятся доминирующими в семантическом пространстве художественного текста.

При интерпретации художественного текста немаловажную роль играют фоновые знания. В этом случае особый статус принимает дискурсивный параметр интертекстуальности. Дискурсивный параметр интертекстуальности требует учета при анализе разного рода художественных текстов их связи с другими, написанными ранее текстами, тем самым, позволяет расширить границы языкового произведения. Ведь «каждый текст является интертекстом; другие тексты присутствуют в нем на разных уровнях в более или менее узнаваемых формах: тексты предшествующей культуры и тексты окружающей культуры. Каждый текст представляет собой новую ткань, сотканную из старых цитат. Обрывки культурных кодов, формул, ритмических структур, фрагменты социальных идиом и т.д. – все они поглощены текстом и перемешаны в нем, поскольку всегда до текста и вокруг него существует язык» [2, 78].

Существенную информацию дает нам анализ концептов в художественном тексте, он позволяет нам понять особенности мировидения автора, воплощенные в его произведении в виде индивидуально-авторской картины мира. Поскольку «концепт — сущность ментальная, прежде всего, изучается в связи с процессами говорения и понимания как процессами взаимодействия психических субъектов» [3, 3], а основу литературной коммуникации составляет взаимодействие двух субъектов — автора и читателя, то можно сказать, что использование анализа художественного дискурса при изучении концепта правомерно. Будучи многокомпонентными, концепты представляют собой поле знаний, представлений, понятий, имеющих ядро и периферию. В отдельном тексте или совокупности текстов ключевой концепт представляет собой ядро индивидуально-авторской картины мира. В художественном тексте с одной стороны отражается общепринятая модель мира, а с другой – индивидуальная картина мира, т.е. концептосфера наполняется множеством личностных смыслов, отраженных в тексте.

Концепт *достоинство*, относясь к категории нравственных концептов, присущих каждой культуре, является одним из базовых в модели мира. Концепт *достоинство* имеет сложную семантику, которая включает в себя нравственные, национальные, экономические, социальные, правовые коннотации. Художественные произведения, отражающие концепт *достоинство*, позволяют запечатлеть и распознать его основные аспекты, динамику его развития. Образы достойных людей, предлагаемые в художественных произведениях, как бы указывают направления реализации лучших помыслов человека, представляют идеалы добра и благородства, дают возможность прочувствовать противоположный полюс – унижение достоинства. Образ достойного человека предстает в виде античного героя, рыцаря, европейского аристократа, интеллигента, солдата, готового пожертвовать жизнью ради родины. Можно говорить о физических и духовных, врожденных и приобретенных достоинствах и, конечно, об их отсутствии.

Чувство патриотизма, любовь к родине, к своему народу – основные черты

человека, признающегося казахским народом уважаемым и достойным. Образ достойного сына народа создан в романе-диалоге Азильхана Нуршаихова «Истина и легенда» («Ақиқат пен аңыз») [4]. В произведении автор описывает молодые годы гвардии полковника Бауыржана Момышулы. В произведении автор старался показать его политические, военные, философские взгляды на жизнь, выразить мнение Бауыржана Момышулы о том, каким должен быть человек с этической, моральной точки зрения, о том, как воспитание патриотических чувств влияет на развитие личности человека. *Ключевые слова*, участвующие в формировании концептуального смысла глобальной ситуации: *намыс, ар, халы ты рухы, отанышылды, патриотизм, адамгершілік, жастар, қазақ*. *Лексико-семантические репрезентации* текстового события подчеркивают значимость концепта *достоинство*, репрезентированного лексемой *намыс*. В развитии сюжета романа можно наблюдать тот факт, что достоинство как черта характера, присущая Бауыржану Момышулы, управляет жизнью героя, являясь путеводителем во всех ситуациях, отражаясь в окружающих людях. Семантика концепта *достоинство* в романе-диалоге А. Нуршаихова включает в себя нравственные и национальные коннотации. («*Өзім де жанымда арымның садағасы, халқым үшін қасықтай қаным пида деп, жаным тұрған отқа талай түстім*»). Уважение к другим народам возникает лишь у человека который любит свою землю: «... *халықтардың туыстығы алдымен адамдардың өз халқына сүйіспеншілігі арқылы ғана келеді/ кейбір ұлттық киіміздеріміздің үлгісін сақтау, үлкенді құрметтеу, ананы ардақтау, ағаны қадірлеу сияқты жақсы дәстүрлерімізді жандадыра беру*». Достойный сын народа не имеет права ничем запятнать свое имя, чтобы тень не пала на его народ («*Қайда, қайда жүрсемде жүректегі ұраным қазақтың: «Ерді намыс өлтіреді, қоянды қамыс өлтіреді» деген мақалы болды. Ел намысы ер намысы деп білдім*»). Роман призван показать образ достойного сына родины, которым гордится народ, чье имя стало легендой. Устами этого человека передается напутствие молодому поколению: «*Ей, жүз жылдан кейінгі, мың жылдың ар жағындағы үрім-бұтақ, жүрағат жас ұрпақ! Естисің бе менің үнімді, жете ме саған менің дауысым*».

В данном произведении концепт *достоинство*, представленный в казахском языке лексемой *намыс*, включает в себя следующие смыслы: это неотъемлемая черта характера сильного человека, проявляющаяся во всех его поступках и мыслях человека; это чувство можно привить, оно закладывается через воспитание семьей, самим человеком через внутренние потребности. Особенность концепта *достоинство* в анализируемом произведении – это текстовая значимость, эстетизируемая через образ легендарного героя, достойного сына народа.

Для русского человека, глубоко верующего, особенно важно быть в ладу с собой: «*Бог в тебе*»; «*Бог в душе человека*». Концепт *достоинство* представляется не как процесс, а как состояние, «состояние души», которое охватывает нравственный аспект (человечное отношение к людям), независимость, эмоциональный аспект.

Тема сохранения достоинства перед лицом смерти, когда человек остаётся наедине с собой, когда его никто уже не осудит, когда нет никого и ничего, ради чего он должен сохранить себя раскрывается в произведении Л.Н. Андреева «*Рассказ о семи повешенных*» [5]. Автор мастерски описал процесс пробуждения сквозь страх, оцепенение, смятение чувств и желание сохранить достоинство в себе и перед собой. Ожидание смерти стало проверкой человеческого духа, стержня: силы, благородства,

сострадания, желания сделать что-то для других: герои вдруг начинали понимать, что жизнь не вечна, а душа – да, вечна: *«меня казнят, но я не умру»*. Смерти не существовало, и здесь у каждого проявлялись достоинства души: чувство сострадания (*«Как во всю свою жизнь Таня Ковальчук думала только о других и никогда о себе, так и теперь за других мучилась она и тосковала сильно»*); безграничная любовь, готовность к подвигу, когда человек ценится не только по тому, что он сделал, но и по тому, что хотел сделать; сила духа, свобода духа, чувство долга, отсутствие страха (*«Есть теперь другое, что нужно сделать хорошо, – умереть/ жить до конца так, как будто ничего не произошло и не произойдет. Только этим он мог выразить высшее презрение к казни и сохранить последнюю, неотторжимую свободу духа»*). Перед ними вдруг открылось понимание самих себя, своей значимости через осознание собственных достоинств: *«если человек ценен не только по тому, что сделал, а и потому, что он хотел сделать, – тогда...тогда она достойна мучительного венца./ Неужели я достойна? Достойна того, чтобы обо мне плакали люди, волновались, обо мне, такой маленькой и незначительной?/ То маленькое, грязное и злое, что будило в нем презрение к людям и порою вызывало отвращение к виду человеческого лица, исчезло совершенно: так для человека, поднявшегося на воздушном шаре, исчезают сор грязь тесных улиц покинутого городка, и красотою становится безобразное»*.

Для англичан сословное превосходство (сословное благородство) покоится на добродетели, но и внешние атрибуты являются немаловажным признаком общественного признания в английском обществе. Базовый концепт *достоинство* имеет внешние и внутренние проявления. Когда внешнее и внутреннее достоинство не гармонируют в душе человека, появляется беспокойство, тревога, неуверенность, неудовлетворенность. Тема влияния оценки общества, социального статуса на человека и его внутреннее «я» описывается в романе Джона Стейнбека *«Зима тревоги нашей»* [6]. Ключевые слова: *«dignity», «honor», «dishonest», «discontent», «unrest», «uneasiness», «money», «fortune»*. Базовый концепт *достоинство* имеет внешнее и внутреннее проявления. Когда внешнее и внутреннее достоинство не гармонирует в душе человека, появляется беспокойство, тревога, неуверенность, неудовлетворенность (*«discontent, unrest, uneasiness»*). Лексема *discontent* вынесена в сильную позицию, в название романа. Через эмоциональное состояние своего персонажа автор передает дисбаланс между достоинством души и общественным признанием. Окружающие его люди, близкие и друзья своими нападками, указанием на его бездействие, слабость все больше и больше сбивают его внутренний баланс (*«I do blaming you for sitting wallowing in it. You could climb out of it if you didn't have your old-fashioned fancy-pants ideas. Everybody's laughing at you. A grand gentleman without money is a bum. / How do you think it is if your family hasn't even got a car, leave alone no television?»*). В конце романа главный герой уступает общественному мнению и снова обретает независимость, уважаемый статус в обществе. Понимание двух проявлений достоинства автор передает посредством внутреннего состояния героя. Когда он был беден, его душа была спокойна, он не шел наперекор своей совести, но его благородство расценивалось окружающими как бездействие.

Анализ концепта *достоинство* на основе произведений в разных лингвокультурах выявляет присутствие одних и тех же базовых компонентов: высшая духовная ценность; обладание высокими моральными качествами, характеризующими человека; общественная и индивидуальная характеристика нравственных качеств

человека; отношение к окружающим, проявляющееся в поступках и поведении; обладание признанным высоким положением в обществе; подлинное, присущее всем неотъемлемое право человека. Подтверждением предлагаемой интерпретации данного концепта является явная положительная оценка и эмоциональное «принятие» национальным менталитетом разных лингвокультур таких человеческих качеств, которые обозначают уважение к себе и другим, сдержанность в поведении, доброжелательность, независимость суждений и взглядов, высокие моральные качества.

Итак, художественный текст осмысливается как сложный знак, который выражает индивидуально-авторскую картину мира. Анализ, направленный на выявление концептуальной информации заложенной в тексте может ограничиваться частной задачей, т.е. выделением и интерпретацией базового концепта произведения. Поскольку любой художественный текст является неотъемлемой частью художественного дискурса, то можно сказать, что анализ художественного дискурса дает нам возможность расширить и дополнить анализ того или иного концепта.

Литература:

1. Новиков А.И. Семантика текста и ее формализация. Москва.: Наука, 1983.. – 213с.
2. Barthes R. Texte//Encyclopaedia universalis.. 1973. -, Vol. 15, P. 78.
3. Кубрякова Е.С. Начальные этапы становления когнитивизма: лингвистика – психология – когнитивная наука//Вопр. Языкознания.. 1994. -, № 4. С. 3-16.
4. Нұршайықов Ә.. Роман-диалог. Ақиқат пен аңыз. Алма-Ата.: Жазушы, 1980.. – 360с.
5. Андреев Л.Н.. Рассказы и повести. – Москва.: Недра, 1980.. – 288с.
6. Steinbeck J. The Winter of Our Discontent. – Москва.: Высшая школа, 1985.. – 271 p.

Жукенова А.К.

Республика Казахстан, город Кокшетау

Кандидат филологических наук

Кокшетауский государственный университет

имени Ш. Уалиханова

Кафедра английского языка

и методики преподавания

РЕЧЕВОЕ ПОВЕДЕНИЕ КОММУНИКАНТОВ В БИЛИНГВАЛЬНОЙ СИТУАЦИИ

Ключевые слова: естественный и искусственный билингвизм, полилингвизм, поведение коммуникантов, классификация билингвизма, языковой контакт, речевая коммуникация.

Важнейшей социолингвистической проблемой является билингвизм в поликультурном обществе и в ситуации казахско-русского непосредственного общения, а также в контексте образовательного пространства и спорадического общения коммуникантов. Здесь мы обращаемся к вопросам естественного и искусственного билингвизма. «Словарь социолингвистических терминов» под редакцией Э.Д. Сулейменовой даёт следующие определения естественного и искусственного билингвизма: «Естественный билингвизм – это знание и использование двух языков как следствие непосредственного взаимодействия носителей этих языков. Искусственный билингвизм – это знание и использование двух языков как следствие преднамеренных и специально создаваемых условий изучения второго языка и других языков» [1, 160].

В языковой ситуации Казахстана, когда программа подготовки учащихся и студентов направлена на «триединство языков», мы встречаемся как с естественным билингвизмом (например, русский / казахский языки, казахский / русский языки), так и с искусственным билингвизмом в образовательной системе при изучении иностранного языка, чаще всего английского.

В лингвистических исследованиях рубежа веков особое внимание обращается на проблемы билингвизма, а общепринятым пониманием этого термина является способность человека попеременно употреблять для общения две языковые системы. Билингвизм имеет давнюю историю и широкую распространённость в мире, но продолжает оставаться явлением в определённом смысле феноменальным, поскольку охватывает не только индивидуальное общение, но и является характерным для различных социумов. Интерес представляет и разработанная казахстанскими и российскими учеными теория художественного билингвизма на материале писателей и публицистов Казахстана, в частности, анализ произведений русскоязычных писателей, представленный в монографии и научных публикациях У.М. Бахтикиреевой. Особое внимание в своих исследованиях она обращает на феномен творческого билингвизма и отмечает, что «в истории мировой культуры феномен художественного билингвизма известен с древних времён» [2, 7]. При этом необходимо подчеркнуть, что это явление, несомненно, положительное, потому что, как отмечают многие учё-

ные, исследовавшие данный феномен, билингвизм – это результат контактов культур, результат межкультурной коммуникации [3, 25]. Именно благодаря билингвизму укрепляется активная межкультурная коммуникация, происходит развитие человеческой цивилизации. Общеизвестен тот факт, что практически все языковые коллективы перенимают что-либо у своих соседей и сами являются источником определённых знаний для других сообществ, т.е. процесс культурных заимствований является обычно обоюдным. Проблема билингвизма выходит далеко за рамки теории речевой деятельности и тесно связана со сравнительной типологией языков, проблемами происхождения и развития разных языков, изучением языковых универсалий, уникалий и многого другого.

По мере развития международных контактов всё больше людей не ограничиваются родным языком, они читают, разговаривают, слушают радиопередачи, пишут на втором, третьем языках. В средствах массовой информации наиболее часто употребляются слова фразеосочетания, свидетельствующие о владении не только двумя-тремя, но и большим числом языков. Активно используемый термин полилингвизм – это реальность современной молодежи Казахстана, которая в условиях глобализации наиболее активно изучает и использует в своем повседневном общении и профессиональных сферах три языка (казахский, русский, английский).

Возникает множество вопросов, связанных с данным аспектом исследования, в частности, вопрос о смешении языков, которые представляют собой определённую систему, усваиваемую индивидом постепенно, вопросы, связанные с языковым сдвигом. Эти системы тесно взаимодействуют, что ярко проявляется на уровне речевой коммуникации.

Интересны наблюдения за взаимодействием студентов в условиях билингвальной ситуации, а также в случаях, когда молодые люди изучают второй и третий языки. Подобные случаи свидетельствуют о том, что студенты активно используют знание языков на занятиях и в различных коммуникативных ситуациях.

Несомненно, наблюдаются процессы интерференции. Так, при переходе с одного языка на другой, в частности, когда происходит психологический перенос средств родного языка (в области грамматики, лексики, фонетики) на изучаемый язык. Наши наблюдения показывают, что зачастую студенты и вне занятий используют вкрапления из изучаемого языка, которые естественным образом входят в языковую систему и находят отражение в речеповеденческих стратегиях и тактиках. Как известно, фонетический код ближе всех остальных к коду внутренней речи. Его влияние на произношение в других языках преодолевается особенно трудно. Возможно, у полиглотов интерференция слабее проявляет себя, поскольку системы разных языков менее влияют на новые языки.

Профессор А.А. Леонтьев утверждает, что легче добиться чистоты речи на неблизкородственном языке, например, изучающему языки рекомендуется после японского изучать суахили [4, 5]. Тогда оказываемое влияние проявляет себя в меньшей степени. Наблюдения за студентами иностранного факультета подтверждают данный тезис, поскольку молодые люди изучают, как правило, три неродственных языка, например, русский, казахский, английский.

Наше внимание в большей степени привлекают билингвы, которые на втором языке в различных коммуникативных ситуациях добиваются взаимного понимания.

По такому критерию, хотя бы на основании школьного изучения казахского, английского, немецкого, французского языков, билингвами принято считать очень многих. Билингвом признаётся тот человек, который в одинаковой степени использует как родной, так и второй язык. При этом людей, владеющих в одинаковой степени двумя языками не так много, в нашем случае мы наблюдаем определенный языковой сдвиг в пользу то одного, то другого языка.

В теории билингвизма рассматриваются причины возникновения би- и полилингвизма, их социальные источники. Предпринятый нами обзор лингвистической литературы позволил выявить следующие виды контактов:

а) общность территории проживания людей разных национальностей (смешанное население). Так, в Москве проживают, кроме русских, армяне, евреи, татары, украинцы, грузины, немцы и др. Все они билингвы, если, конечно, помнят родной язык. Наблюдается также повышенный процент билингвов на сопредельных территориях, расположенных вблизи границ: испано-французской, польско-литовской и пр. Примерами общности территории могут служить некоторые государства: Швейцария (французский, немецкий, итальянский языки); Канада (английский и французский языки). Немало таких стран, в которых, в отличие от Швейцарии, Канады, наблюдается неравноправие языков, приводящее подчас к конфликтным ситуациям. Несмотря на конфликты, билингвизм неизбежен и необходим;

б) эмиграция и иммиграция по политическим, экономическим причинам, например, в Россию из Франции после Великой французской революции и из России во Францию после революции 1917 года. На основе переселения из Европы в Северную Америку в поисках источников дохода сложилось многонациональное и многоязычное государство – Соединённые Штаты Америки;

в) экономические, культурные связи, туризм и войны;

г) образование и наука: иностранные языки изучаются во всех странах в средних школах и вузах, в семьях, методом самообразования и пр.

Указанные виды контактов были представлены в различные исторические периоды на всей территории постсоветского пространства и теперь вызывают особый интерес в аспекте изучения теории билингвизма. Контакты между народами, культурами, языками происходили по разным причинам: географическая близость, насильственный захват территории, добровольное понимание членами коллектива того, что в изоляции жить невозможно, что необходимо изучать языки и культуру других народов (так было, например, в России при правлении Петра I, «прорубившего окно в Европу»; в Казахстане к пониманию необходимости контактов языков и культур в своё время пришёл великий мыслитель Абай). Но какой бы ни была причина этого, двуязычие (или многоязычие) было всегда положительным явлением, потому что, по справедливому замечанию В.М. Блиохватовой, «нельзя не отметить при этом и фактора престижности знания многих языков. Это подтверждает мудрая поговорка: “Сколько языков ты знаешь, столько раз ты человек”». Люди на своём опыте убеждаются, в какой степени владение двумя и более языками расширяет их коммуникативное, социальное, информационное пространство. Владение несколькими языками не только облегчает процессы обучения и общения, но и даёт определённую свободу выбора языка и речевого поведения, что становится явным преимуществом билингвов и полиглотов, повышая тем самым их статус [5, 11].

Современными учёными предлагаются различные классификации билингвизма, например:

1) на основе соотношения двуязычия с определённым социумом: индивидуальное, групповое и массовое;

2) по способу усвоения: естественное и искусственное. Билингвизм может быть естественным, при этом подразумевается, что человек вырос в двуязычной среде, когда ему дома, может быть, приходилось говорить на немецком языке, а во дворе, на улице, в школе – на русском языке, что характерно для многих «русских» немцев. Билингвизм считается искусственным, если изучение второго языка шло не параллельно с изучением родного, а в более поздние сроки, например, в процессе учёбы в школе, институте или частным образом с преподавателем;

3) по степени овладения: координативное («чистое») и субординативное («смешанное»). Координативное («чистое») двуязычие – это раздельное использование одним человеком двух языков, «обеспечивающее правильное порождение речи на Я 1 и Я 2 в силу языкового баланса» [6, 50]. Субординативное («смешанное») двуязычие – это такое двуязычие, при котором второй (приобретённый) язык как бы накладывается на первый [7, 27].

Принимаемый в современной социалингвистике спектр видов билингвизма широк: от пассивного, когда индивид понимает речь на другом языке, но не говорит на нём, до совершенного владения языками, например, билингвизм переводчиков. У. Вайнрайх определяет билингвизм как «практику попеременного пользования языками» [3, 34]. Данное определение уточняется В.Ю. Розенцвейгом, понимающим под билингвизмом «владение двумя языками и попеременное их использование в зависимости от условий речевого общения» [8,12]. В данных определениях билингвизма содержится указание на главную черту этого явления, связанную с функционированием обоих языков в общении одних и тех же коммуникантов, причём попеременное пользование языками подразумевает достаточно высокую степень владения ими. Таким образом, билингвизм создаёт ситуацию активного владения обоими языками, характеризующуюся переключением кодов в различных коммуникативных актах. Из данного понимания билингвизма вытекает и понимание билингва как индивида, владеющего обоими языками в такой степени, которая позволяет ему использовать оба языка в коммуникации. Е.А. Карлинский определяет термин «владение языком» как умение осуществлять такую деятельность на данном языке, которая носит творческий характер, что проявляется в умении порождать новые высказывания в зависимости от меняющейся обстановки [9]. Такое понимание термина «владение языком» соотносится с тем, как Э. Хауген понимал билингвизм: с учётом способности билингва продуцировать законченные в смысловом отношении высказывания на другом языке [10, 61]. Итак, считая билингвами носителей активного двуязычия, можно предположить, что уровень владения языками у них может быть разный.

Низкая степень владения вторым языком бывает обусловлена, прежде всего, более узкой сферой его функционирования и меньшим опытом пользования им, что мы наблюдаем в северных регионах Казахстана. Опыт государств постсоветского пространства, свидетельствует о том, что неравный статус языков при двуязычии обусловлен в большинстве случаев экстралингвистическими факторами: социально-экономическим, политическим, культурным приоритетом одного из языковых со-

обществ. Язык, сфера функционирования которого шире и опыт владения которым больше, оказывает «лингвистическое» давление на индивидов, отдающих ему предпочтение в большинстве речевых ситуаций. Существующие экстралингвистические факторы создают «социальное» давление на билингвов, вынуждая отдавать предпочтение в своём общении одному из языков. «Лингвистическое» и «социальное» давление всегда зависит от внешних условий функционирования языка и может меняться в разных ситуациях. Изучение данного аспекта в различных социальных группах представляется наиболее перспективным направлением для будущих исследований

Однозначно, что в настоящее время в условиях языковой ситуации Казахстана мы имеем дело, как с естественным билингвизмом, так и с искусственным билингвизмом. Речевое поведение в молодежной среде свидетельствует о билингвальном характере общения в образовательной и бытовой сферах. При этом наблюдается переход с одного языка на другой в зависимости от направленности речи, этнической принадлежности адресата и ситуации межкультурной коммуникации.

Литература

1. Сулейменова Э.Д., Шаймерденова Н.Ж. и др. Словарь социолингвистических терминов. Алматы.: Казак университети, 2007. – С. 160.
2. Бахтикиреева У.М. Творческая билингвальная личность: Национальный русскоязычный писатель и особенности его русского художественного текста. Москва.: Триада, 2005. – С. 7.
3. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие // Новое в лингвистике. 1972. – Вып. VI. С. 25–60.
4. Леонтьев А.А. Национальные особенности коммуникации как междисциплинарная проблема. Объект, задачи и методы этнопсихолингвистики // Национально-культурная специфика речевого поведения. Москва.: Наука, 1977. – С. 5–14.
5. Блинохватова В.М. Русско-французский билингвизм российского дворянства первой половины XIX века (на материале писем). Ставрополь, 2005. – С. 11–12.
6. Шайбакова Д.Д. Функционирование неорганического языка в полиэтническом обществе (на материале русского языка в Казахстане). Автореф. дис. ... д-ра филол. наук. Алматы, 2006. – С. 50.
7. Хасанов Б.Х. Казахско-русское художественное литературное двуязычие. Алма-Ата.: Рауан, 1990. – С. 27.
8. Розенцвейг В.Ю. Основные вопросы теории языковых контактов // Новое в лингвистике. Языковые контакты. 1972. – Вып. VI. С. 5–24.
9. Карлинский А.Е. Основы теории взаимодействия языков. Алма-Ата.: Ғылым, 1990. – 365с.
10. Хауген Э. Языковой контакт // Новое в лингвистике. 1972. – Вып. 6. – С. 61–80.

Баданян И.Ф.

Аспирант кафедры лингвистики и журналистики
ФГБОУ ВПО «Ростовский государственный
экономический университет (РИНХ)»
(г.Ростов-на-Дону).

СТРУКТУРА ОБРАЗА ДЕЛОВОГО ЧЕЛОВЕКА В ГАЗЕТНО-ПУБЛИЦИСТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация

Рассматриваются особенности формирования образа современного делового человека в массовом сознании на материале текстов СМИ. Образ современного делового человека формируется в языковой картине мира на основе когнитивных стереотипов.

Ключевые слова: образ, стереотип, языковая картина мира, деловой человек.

Keywords: image, stereotype, linguistic picture of the world, business person.

Образ делового человека формируется на основании речи самого делового человека (тексты, производимые и воспроизводимые им самим); материалов СМИ, которые описывают его внешность, характер, деятельность, оценивают его поведение. Особенность формирования образа современного делового человека в массовом сознании заключается в активном участии СМИ в его создании и распространении. Образ делового человека – это совокупность некоторых качеств, которые ассоциируются с определённой индивидуальностью. Как отмечает Долгова Е.В., «появление феномена «деловой человек», бизнесмен в русской лингвокультуре в самом конце 20 – начале 21 века обусловлено возникновением новых экономических институтов, изменением системы экономических отношений в России, интеграцией российской экономики в европейскую и мировую» [1].

Следует отметить, что образ в массовом сознании формируется на основе стереотипов, которые и составляют ядро образа. Таким образом, прослеживается тесная связь таких понятий, как «образ» и «стереотип». Понятие социального стереотипа впервые было введено в научный оборот американским исследователем СМИ У. Липпманом, который понимал данное понятие как «особую форму восприятия окружающего мира, оказывающую определенное влияние на данные наших чувств до того, как эти данные дойдут до нашего сознания» [8, 95]. Указывая на важность стереотипов, он писал: «Система стереотипов, возможно, является стержневой в нашей личной традиции, она защищает наше место в обществе,... а также сохраняет время в нашей занятой жизни и помогает нам спастись от сбивающих с толку попыток увидеть мир устойчивым и охватить его целиком» [8, 114]. В словаре когнитивных терминов дается следующая дефиниция: стереотип – это «форма обработки информации и состояния знаний» [3]. Таким образом, стереотипы проявляют себя как стереотипы мышления и поведения личности.

В понимании В.В. Красных стереотип – это «устойчивый фрагмент картины мира, существующий в массовом сознании. Это определенный образ представления, ментальная – картинка, определенное постоянное, минимизировано-инвариантное,

обусловленное национально-культурной спецификой представление о предмете или ситуации» [2, 178]. Стереотипы являются «некоторым “представлением” фрагмента окружающей действительности, фиксированной ментальной “картинки”, являющейся результатом отражения в сознании личности “типového” фрагмента реального мира, неким инвариантом определённого участка картины мира» [2, 177-178].

Стереотип – это «социокультурно маркированную единицу ментально-лингвального комплекса представителя определённой этнокультуры, реализуемую в речевом общении в виде нормативной локальной ассоциации к стандартной для данной культуры ситуации общения» [6, 98]. Как отмечает Ю.Е. Прохоров, «несоответствие стереотипа реальному опыту связано, прежде всего, с тем, что в сознании возникает не реальное отражение действительности, а её образ, соответствующий условиям практики реализации этого явления в определённой общности, опосредованной спецификой деятельности в данной общности» [6, 73].

Согласимся с мнением Семашко Т.Ф., что «в лингвистике стереотипы рассматриваются как важные инструменты познавательного человеческого процесса, обеспечивают одно из главных стремлений человека в любой его деятельности, а именно стремление к стандартизации, емкости, высокому обобщению; это звено, которое соединяет восприятие, мышление и язык» [7, 178]. «Когнитивный (ментальный) стереотип формируется на когнитивном уровне как устойчивое типизированное представление о действительности или её элементе (предмете или ситуации) с позиций обыденного массового сознания [4, 109–110]. Когнитивный стереотип – это «содержательная форма кодирования и хранения информации» [2, 23].

В процессе создания образа делового человека автор газетно-журнального текста ориентируется на существующие у читателя стереотипические представления о типичном и идеальном деловом человеке. Образ делового человека обладает определённым набором признаков, таких как, профессиональные, моральные качества, интеллектуальные способности, образование, поведение, внешность, одежда, возраст, пол и др. В структуре образа делового человека можно выделить следующие составляющих – это визуальные, индивидуально-личностные и социальные характеристики, которые образуют тематические группы: Внешность, Профессия, Образование, Поведение, Статус.

Деловой человек – это предприниматель, лицо, занимающееся собственным бизнесом, имеющее свое дело в целях получения прибыли или иной выгоды, человек, занимающийся коммерческой деятельностью, на ответственной должности, руководитель. Современный деловой человек в текстах российских СМИ это – личность любого пола, примерного возраста от 35-65 лет, имеющий достаточно хорошее образование, занимающий довольно высокую должность, обладающий высокими профессиональными качествами, высокой работоспособностью и трудолюбием. Образ делового человека в текстах СМИ репрезентируется вербальными и невербальными средствами.

Список литературы:

1. Долгова Е.В. Речевой жанр «Портрет делового человека» в дискурсе СМИ [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2011/Philologia/7_87532.doc.htm. – (Дата обращения: 15.07.2015).

2. Красных В.В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: курс лекций / В.В. Красных. – М.: Гнозис, 2002. – 284 с.
3. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац [и др.]. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 250 с.
4. Маслова, В.А. Лингвокультурология: Учеб.пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.А. Маслова. – М.: Академия, 2001.– 208 с.
5. Липпман У. Общественное мнение. – Пер. с англ. Т. В. Барчуновой Редакторы перевода К. А. Левинсон, К. В. Петренко. — М.: Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. — 384 с.
6. Прохоров Ю.Э. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении иностранному языку иностранцев / Ю.Э. прохоров. М.: ЛКИ, 2003. – 224 с.
7. Семашко Т.Ф. Стереотип как фрагмент языковой картины мира / Т.Ф. Семашко // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов: Грамота, 2014. –№ 2 (32): в 2-х ч. – Ч. II. – С. 176-179..
8. Lippman W. Public Opinion. N.Y.,1950, p.95.

AUTOCHTHONOUS VOCABULARY IN MODERN AMERICAN ENGLISH

Key words: lexical units, lexical-thematic groups, American English, derivation, assimilation

In this study a comprehensive semantic characteristics of loanwords in modern American English are submitted. The theoretical basis of semantic features studying of borrowings in the given variant of the English language was the papers of such researchers as E.V. Aksyutina (2010) [1], S.S. Ibrahimova (2014) [2], A.B. Yunatskaya (2006) [3], as well as the authors of the monograph 'O Brave New Words! Native North American Loan-words in Current English' (2000) [4]. We consider that the complex semantic description of native language loans, including ideographic approach, is absent in the above scientific works. That is why we tried to conduct it in our research.

The research material is the vocabulary from Amerindian and Eskimo-Aleut languages of the indigenous ethnic groups in American English, selected from the authoritative lexicographical sources and references [5-11]. The quantitative analysis found that 1256 lexical units were borrowed into American English from the languages of the indigenous population of North, Central and South America. The lexicon of the various Indian languages makes up 98.5%, of the Eskimo-Aleut ones – 1.5%.

The analysis of the research material revealed the prevalence of two main fields of maximum concentration of the following lexical-thematic groups: "Man" (58.8%) and "Nature" (41.2%).

The most representative and comprehensive of these is the lexical-thematic group "Man." Calculations of the data of lexical and semantic analysis showed that the preferred object of borrowings is primarily lexical units of such subgroups as: Languages and names of native tribes; Culture, religion and mythology of the indigenous population; Tools and hunting weapons; Toponymic objects created by man. From the lexical-thematic group "Nature", first of all, we emphasize the following subgroups: Fauna (*Mammals*); Flora (*General flora*); Toponymic objects created by nature.

Autochthonous borrowings go through the processes of semantic derivation. We have identified the following processes: widening of meaning – 13.7%, the acquisition of negative connotations – 1.21%. For instance, the lexical unit '**Siwash**' originates Chinook jargon, and functions with the meaning '*a thick woolen sweater decorated with symbols from Aboriginal mythology*'. However, this lexeme is also used in indirect metaphorical meaning: '*a North American Indian, of or having to do with North American Indians*'; a negative connotation was given in one of the meanings '*a mean, contemptible person*'. As a result of conversion of this word the verb '*to siwash*' was formed, it indicates '*to camp out, traveling light and using only natural shelter*'.

The use of indigenous borrowings in phrases denotes their high level of assimilation in modern American English, for instance, **Barren ground caribou** originates the In-

dian language – Mi'kmaq – and is used for 'Arctic caribou (*Rangifer tarandus arcticus*), which inhabits near Barren Lands in North America and Greenland'.

Lexical borrowings from the indigenous languages of American English determine the peculiarity of the given variant of the English language, as well as increase its lexicon, forming a certain amount of derivatives, including semantic ones.

The analysis of the semantics of the loans showed that the primarily amount of loans took place in two lexical-thematic groups: 'Man' and 'Nature', that is, the communicative suitability and availability of the English language have developed the most impressively. The larger amount of loans forms the lexical-thematic group "Man", this fact proves the highest productivity of this thematic groups for the English-speaking society. We emphasize that the greatest part of the Amerindian vocabulary denoted the new realities of North American continent for colonizers, and reflected the basic concepts of life and culture of the indigenous ethnic groups, as well as the realities of the environment of the country. These lexical units appeared in the language of the Anglo-Saxon ethnic group as a result of nomination of unfamiliar objects and phenomena.

Based on the above we admit that the role and place of Aboriginal borrowings of American English is controversial and needs a separate investigation.

References:

1. Аксютіна О.В. Інтеграція автохтонних запозичень у лексико-семантичній системі сучасної англійської мови США: Дис... канд. філол.наук. Херсон, 2010. – 216 с.
2. Ібрагімова С.С. Взаємодію національних варіантів і розвиток словникового складу сучасної англійської мови. Автореф. дис... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2014. – 19 с.
3. А.Б. Юнацька А.Б. Вербалізація стереотипів іспаномовної культури в американському варіанті англійської мови. Автореф. дис... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2006. – 16 с.
4. O Brave New Words! Native North American Loan-words in Current English / Ed. by C.L. Cutler. Norman: University of Oklahoma, 2000. – 304 p.

Research material:

5. American English Dictionary [Електронний ресурс] // Режим доступа: <http://www.answers.com/topic/american-english>: 30.03.2015.
6. The American Heritage Dictionary of the English language. 4th ed. / Ed. by W. Morris. Boston: Houghton Mifflin, 2000. – 2112 p.
7. Borrowings into Native Varieties of English: A Dictionary & Thesaurus / V.I. Skybina, O.V. Domnich. Zaporizhzhya: ZNU, 2009. – 190 p.
8. A Dictionary of the American English on historical principles / Ed. by W. Craigie, J. Hulbert. Chicago: The University of Chicago, 1960. – 2680 p.
9. The New Oxford American Dictionary / Ed. by E. Jewel, F. Abate. New-York, Oxford: OUP, 2001. – 2023 p.
10. The Oxford American College Dictionary / Ed. by C.Lindberg, A.Grace. New-York: G.P.Putnam's sons, 2001. – 1682 p.
11. Pocket Oxford American dictionary and thesaurus. – 3rd ed. / [senior editor: C. Lindberg]. Oxford; New York: OUP, 2010. – xii, 893 p.

Казьміна Н. О.

Асистент секції з іноземних мов
кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
Університету ім. Богдана Хмельницького

Фаліна Г. М.

Асистент секції з іноземних мов
кафедри початкової освіти
Мелітопольського державного педагогічного
Університету ім. Богдана Хмельницького

КОНЦЕПТУАЛЬНА ПАРАДИГМА ЯК ЗАСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ СВИТОГЛЯДУ

Ключові слова: когнітивна лінгвістика, картина світу, концептуальна картина світу, мовна картина світу.

Key words: cognitive linguistic, picture of the world, conceptual picture of the world, language picture of the world.

Загальновідомо, що кожна мова – це неповторне явище, складова і виразник досягнень загальнолюдської культури. Мова є універсальним засобом накопичення, зберігання, обробки та передачі інформації. Вона переплітається зі знанням людини про світ, пізнанням дійсності та її відображенням в свідомості. Багатство мови репрезентується не стільки високими кількісними показниками лексичних одиниць, скільки смисловою насиченістю словника, широким спектром стилістичних характеристик слів.

Процес розвитку мовознавства становить послідовну зміну концепцій і методів лінгвістичних досліджень. Тривалий час кожен новий етап починався з критики, а той повного заперечення наукових позицій попередників. Однак кожен етап, кожен напрям у мовознавстві залишав неповторний відбиток в історії науки, що дає можливість, зрештою, виробити комплексний підхід до питання про сутність мови, про концептуальність мови як явища.

На думку Л. С. Виготського, «слово належить до свідомості, як малий світ до великого, як жива клітина до організму, як атом до космосу. Усвідомлене слово є мікрокосм людської свідомості». У розумінні слова як лінгвістичної категорії, що є підсумком засвоєння людиною дійсності, віддзеркалюється досвід людини, особливості його світогляду й світосприйняття. Особливо слід підкреслити слова, що репрезентують ключові поняття культури й свідомості носіїв мови – концепти, завдяки яким світ пізнається людиною. Вони складають основу мовної картини світу семантичного поля тексту. [2].

Різні мови створюють свій всесвіт, а в художніх текстах засобами мови, передусім лексичними, створюються «свій світ». В цьому створеному світі знаходять своє місце уявлення про явища та ситуації дійсного світу, причому дійсність виявляється пропущеною через призму авторської свідомості. [3].

Системне дослідження концептології відкриває широкі перспективи для вивчення знань, умінь, ціннісної орієнтації та стереотипів пересічного носія мови щодо

мовної системи і комунікативного процесу, які реалізуються в мовній картині.

Незважаючи на відносну новизну напрямку досліджень термін «концепт» знайшов широке застосування в найрізноманітніших галузях лінгвістичної науки. Можливо, цьому терміну притаманна певна довільність вживання, пов'язана з розмитістю кордонів, злиттям із близькими за значенням та мовною формою категоріями.

Предмет функціонально-лінгвістичного аналізу – це мотивований авторською задумкою та авторським світоглядом вибір мовних засобів із резервів мовної системи, а предмет функціонально-комунікативного аналізу – це діалог автора з читачем, котрий здійснюється за допомогою «динамічних текстових одиниць, що мають лінгвістичну й екстралінгвістичну сутність, які відрізняються функційно й комунікативно» [1].

На думку Л. Г. Бабенко та ін., художній текст, «з одного боку, відображує універсальні закони світу, а з іншої – індивідуальні, навіть унікальні, уявні ідеї» Внаслідок цього, слова, що позначають концепти художнього світу, (індивідуально-авторські концепти), не можуть бути визначені та описані однозначно, їх семантика згідно з законами продукування і сприйняття тексту може породжувати багато значень. [1].

Досліджуючи картину світу треба пам'ятати, що вона – не відображення світу, а людська інтерпретація оточуючого світу, спосіб її світосприйняття. [5].

За В. Г. Колшанським, відображена в свідомості людини картина світу є вторинним існуванням об'єктивного світу [6].

Сучасна лінгвістика тексту розглядає мову під кутом антропоцентризму, виявляючи, як людина відображує світ, пропускаючи його через себе, як уявляє у цій мові себе самого та своє місце у світі. Специфічну форму демонстрації світосприйняття являє собою текст художній. І тут дослідник має справу з реальністю «другої черги», реальністю, котра ніколи не існувала у тому вигляді, у якому вона представлена. [7]

Як підкреслює І. А. Єсаулов, «в художньому творі реально існує лише текст, на основі якого в нашій свідомості виникає та картина уяви, яку ми називаємо художнім світом. [4]

Отже, питання про мовну картину світу в концептуальній парадигмі та її зв'язок з духовним життям та свідомістю людини має не лише велике теоретичне лінгвістичне значення, аї є також питанням про ментальність того чи іншого народу. Кожна мова малює свою картину, за допомогою якої носії мови сприймають, класифікують та інтерпретують світ і яка відображає дійсність інакше, ніж інші мови. Реконструкція мовної картини світу є одним з найважливіших завдань сучасної лінгвістики. Вона допомагає краще пізнати власне специфіку будь-якої мови, розуміти систему уявлень окремого народу, його самотності та ментальності. На всіх етапах історичного розвитку як мови, так і самого народу мовна картина світу набуває нових видозмін, дослідження яких допоможе глибше поглянути на причини та особливості еволюції окремого соціуму.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бабенко Л. Г. Лингвистический анализ художественного текста. Екатеринбург: УрГУ, 2000. – 532 с.
2. Выготский Л. С. Мышление и речь // Собр. соч.: В 6 т. – Москва: Лабиринт, 1982. – 350 с.
3. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. – Москва: Русские словари, 1997. – 416 с.

4. Есаулов И. А. Спектр адекватности в истолковании художественного произведения. -М.: РГТУ, 1995. – 101 с.
5. Кубрякова Е. С. Языковая картина мира как особый способ репрезентации
6. образа мира в сознании человека // Вестник чувашского государственного
7. педагогического университета имени И. Я. Яковлева. 2003.-№4 (38). С. 2-12.
8. Колшанский Г.В. Объективная картина мира в познании и языке. Москва.: Наука, 1990. – 103 с.
9. Троцюк С. Н. Способы реализации концептуального маркера в художественном тексте // Известия высших учебных заведений СевероКавказский регион Спецвыпуск «Филология и журналистика» Общественные науки Ростов н/Д, 2007 – С. 56-58.

ПРЕЦЕДЕНТНІ ФЕНОМЕНИ В ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКАХ ЯК ВИЯВ ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНОСТІ

Ключові слова: заголовковий комплекс, газетний дискурс, прецедентний текст.
Key words: titles complex, newspaper discourse, precedent text.

Заголовок, виступаючи «актуалізатором практично всіх текстових категорій» [8, 95], є макрознаком тексту, в якому репрезентовано всі види текстової інформації – змістово-фактуальну, змістово-концептуальну та змістово-підтекстову [1, 28]. Заголовок виконує різноманітні функції в тексті, серед яких домінантною є номінативна, тому що заголовок виступає ініціальним елементом тексту, проте він є своєрідним ключем для розуміння змісту тексту, «допомагає прогнозувати зміст тексту» [5, 59], його можна вважати номінативним знаком, що «дзеркально відображає квінтесенцію всього тексту» [3, 18]. В аспекті інтертекстуальності заголовок «у зовнішніх про- явах виступає як метатекст стосовно тексту, у внутрішніх – як субтекст єдиного ці- лісного тексту» [9, 138]. Особливої семантичної ваги набувають газетні заголовки, що містять інтертекстуальні елементи прецедентного характеру, їх аналіз увиразнює *мету нашої розвідки*. Такий вид інтертекстуальності здебільшого представлений у публіцистичному дискурсі [5, 163], де заголовки містять різні прецедентні феномени і тексти. Матеріалом дослідження є заголовки статей українських видань «Дзеркало тижня» (ДТ), «День» (Д), «Чорноморські новини» (ЧН), «Галичина» (Г), «Високий замок» (ВЗ), «Львівська газета» (ЛГ), «Україна молода» (УМ).

Поняття прецедентного тексту (ПТ) набуло широкого визнання, в інтерпре- тації Ю. Караулова, який називає прецедентними тексти, що «(1) значущі для тієї чи іншої особистості в пізнавальному або емоційному плані, (2) ті, що мають надосо- бистісний характер, тобто добре відомі і широкому оточенню певної особистості, включаючи її попередників і сучасників, і нарешті, такі, (3) звернення до яких від- творюється неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості» [4, 216].

Ця дефініція стала початком дискусії щодо природи прецедентності, прецедентних текстів і прецедентних феноменів, представленою низкою праць російських дослідників (А. Супрун, Ю. Прохоров, Д. Гудков). Основною пробле- мою залишається визначення кола явищ, які можна віднести до прецедентних, і взагалі поняття прецедентності. Д. Гудков зазначає, що «до сьогодні не отримав осмислення сам феномен прецедентності» [2, 102], тому і не пропонує чіткого ви- значення, проте подає розгалужену типологію прецедентних феноменів: автопре- цеденти, соціумно-прецедентні феномени, національно-прецедентні феномени, універсально-прецедентні феномени. В. Красних, приділяючи увагу прецедентним феноменам, пропонує виділяти прецедентні ситуації, прецедентні тексти, преце-

дентні імена та прецедентні висловлення [6, 172], наполягаючи на тому, що прецедентний феномен – це обов'язково елемент національної когнітивної бази, тобто одиниця не вербального, а ментального плану. Хоча описане явище теоретично обґрунтоване, однастайності в його визначенні так і немає. Поняття прецедентності в лінгвістиці потрапило до когорти нових понять, значення яких усі розуміють, проте дефініції подають суперечливі, а іноді і взаємовиключні. До таких понять можна віднести текст, дискурс, концепт тощо. Так, О. Кубрякова зазначає, що «якщо людям зрозуміло загальну ідею, покладену в основу категорії, та усвідомлено її прагматичну доцільність, якщо категорію побудовано навколо певного концепту, а сам концепт закріплений у нашій свідомості, у розумінні такої природної категорії людям часто достатньо рухомих і гнучких меж, проте і розширення цих меж відбувається досить просто» [7, 73]. Саме таку ситуацію ми спостерігаємо: до прецедентних феноменів уналежують різноманітні явища, однак усі розуміють підстави для такого віднесення, хоча позиції вчених різні. З цього приводу зауважимо, що й дефініції прецедентності майже ніхто не пропонує, віддаючи перевагу опису окремих типів прецедентних феноменів або перелічуючи їхні критерії чи ознаки. Наслідком цього є віднесення до прецедентних суттєво різних явищ.

На думку В. Красних, існує декілька шляхів перетворення тексту на прецедентний: 1) текст стає добре відомим усім представникам національно-лінгво-культурної спільноти (або переважній більшості); 2) широко відомий текст максимально відповідає наявним у суспільстві уявленням про твори цього типу, задовольняє очікування реципієнтів; 3) реальний факт або подія стають відомими, про них існує певне уявлення на національному рівні [6, 194]. З огляду на це прецедентними можуть ставати як окремі висловлення, тексти, так і ситуації, не пов'язані з вербальними текстами.

Ми послугуємося таким визначенням текстової прецедентності – це здатність тексту викликати в реципієнтів вербальні та ментальні асоціації, пов'язані з текстами загальнокультурного значення – на загальнолюдському, національному та на соціальному рівнях. Говорити про прецедентність можна лише в разі спільних асоціацій у реципієнтів, тобто її основними критеріями є масовість, упізнавальність та інтелектуальність.

Можемо виокремити широке і вузьке тлумачення текстової прецедентності: вузьке тлумачення передбачає когнітивний підхід до прецедентності – прецедентні феномени є одиницями ментального поля, когнітивної бази носія національної мови (праці В. Красних, Д. Гудкова); широке тлумачення поєднує вербальний і невербальний бік прецедентності, зараховуючи сюди, крім ментальних одиниць, і мовні – інтертекстуальні текстові елементи (А. Супрун, Ю. Прохоров). Ми підтримуємо другий підхід, який містить і вербальний план тексту.

Крім того, вважаємо проблемою з'ясування прецедентного статусу тексту. Річ у тому, що провідним чинником виступає інтелектуальний рівень реципієнтів, його зниження позначилося на характері прецедентності тексту.

Газетні прецедентні тексти набувають особливого значення через масовий характер адресата. Є. Журавльова та Ж. Капарова вважають, що ця особлива роль полягає в тому, що прецедентний текст «здатний реалізувати дві основні функції газетного дискурсу: оцінну й інформативну, орієнтовані на представлення картини світу» [3, 20]. Саме провідні ознаки прецедентних текстів – поширеність, популярність,

відомість зумовлюють його впливовість на масового адресата: спільна ментальна база, необхідна для розуміння прецедентності, об'єднує реципієнтів в одну спільноту.

У газетному дискурсі поширені такі прецедентні тексти, як цитати з літературно-художніх творів українських авторів-класиків, напр.: *Уряд знайшов для України газ по 35 доларів. Але дорогою ціною* (УМ. 13.01.2009); *Тіні забутих і незабутих предків...* (УМ.26.02.2015); Нагадаю: *слово — зброя...* (ДТ. №5.2015); *Як умру – хоч поховайте...* (ВЗ. 31.01.2009); Цитування досить вибірково: насамперед з творів І. Франка, Т. Шевченка, М. Коцюбинського, Лесі Українки. Також, джерелом для створення прецедентних заголовків стають відомі твори зарубіжних письменників, напр.: *Свистати всіх на стадіон – до нас іде ревізор!* (ВЗ.04.02.2009) – комедія М. Гоголя «Ревізор»; *Ходіння по муках триватиме* (УМ.06.02.2009) – роман О. Толстого «Ходіння по муках». Слід зазначити, що літературна творчість виступає джерелом для створення прецедентних заголовків лише для читачів знайомих зі скарбницею національної лінгвоментальності.

Широко вживаються в заголовках газетних статей елементи політичного дискурсу, зокрема, слогани як прецедентні висловлення – переважно в трансформованому вигляді, напр.: *Вона – це Батьківщина. Де Вона?* (ЛГ.26.09.2010); *«Все для людей». Що «все»?* (ЧН. 09.10.2009); *Жити по-новому* виходить гірше... (УМ. 13.03.2015). Такі заголовки мають переважно двочленну будову: складаються з ядерного компонента і допоміжного, ядерний має прецедентний характер. Крім політичної тематики, в заголовкових комплексах вживають первинні і трансформовані рекламні слогани комерційного характеру, напр.: *Ви де? А ми – на морі* (ЧН.17.07.2010); *Не ходите на вибори? Тоді Мін'юст іде до вас* (ВЗ.14.01.2011). Взаємопроникнення рекламного і газетного дискурсу зумовлено спільністю мас-медійного простору, в якому вони функціонують, тому реципієнти реклами та читачі газет переважно належать до однієї групи.

Один з найяскравіших виявів мас-медійної продукції, що потрапляє до кола джерел прецедентних феноменів – це цитати з пісень, напр.: *Із чого починається Батьківщина* (Д.09.07.2010); *А «Білий лебідь» на суді* (УМ.03.03.2009); *Падають, падають, падають... люди* (Г.16.12.2010); *А сніг не знав і падав...* (ВЗ.02.12.2010); *«А наостанок я скажу...»* (ЧН.15.01.2011), *Цей день ми віддалили як могли* (ДТ.№5.2015) *Будь ласка, тільки живи...* (УМ. 11.03.2015). Прецедентного характеру набувають заголовки з назвами телепрограм, як напр.: *Одне слово – старі пісні про головне* (ДТ.№19.2009). Більшість таких цитат подається у трансформованому вигляді – це заміна одного чи кількох лексичних компонентів, тому реципієнт легко встановлює передтекст.

Отже, у газетних заголовках, що містять інтертекстуальні елементи прецедентного характеру найбільш вживаними є цитати з відомих художніх творів вітчизняних і зарубіжних авторів, елементи усного дискурсу (політичного, побутового), алюзії з творами масової культури (піснями, шоу-телепрограмами), прислів'я та приказки. У межах кожної групи наявні певні особливості перетворень, що вимагає ґрунтовного розгляду можливих трансформацій первинної форми прецедентних текстів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. [из. 4-е, стереотип] / И. Р. Гальперин. – М.: Ком Книга, 2006. – 144 с.

2. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Д. Б. Гудков. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 288 с.
3. Журавлева Е. А. Прецедентные тексты начала XXI века: [монография] / Е.А. Журавлева, Ж.Д. Капарова. [под общ. ред. Е.А. Журавлевой]. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 256 с.
4. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. – М.: Наука, 1987. – 264 с.
5. Кондратенко Н. В. Прецедентні компоненти в заголовках публіцистичних текстів (на матеріалі газетних статей) / Н. В. Кондратенко // Мова і культура. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 7. – Т.IV. – Ч. 1. Лінгвокультурологічна інтерпретація тексту. – С. 162-166.
6. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: [навчальний посібник] / І. М. Кочан. – [2-ге вид., перероб. і доп.] – К.: Знання, 2008. – 423 с.
7. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 375 с.
8. Кубрякова Е. С. О тексте и критериях его определения / Е. С. Кубрякова // Текст. Структура и семантика. Т. 1. – М., 2001. – С. 72-81.
9. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту: [підручник для студентів старших курсів філологічних спеціальностей] / В. А. Кухаренко. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 272 с.
10. Фатеева Н. А. Контрапункт интертекстуальности, или Интертекст в мире текстов / Н. А. Фатеева. – М.: Агар, 2000. – 280 с.

Zhazira Bekzhanova

PhD student, Kazakh Ablai Khan University of
International Relations and World Languages,
Almaty, Kazakhstan

INFLUENCE OF NATIONAL AND CULTURAL PECULIARITIES ON YOUTH DISCOURSE

Abstract

The article focuses on the way national and cultural features affect the formation of youth discourse. The work covers comparative analysis of American, British, Kazakh and Russian cultures, their peculiarities and influence on youth communicative behavior. As a result, it is obvious the dominating influence is produced by western cultures due to globalization through the Internet.

Key words: communication, youth discourse, national and cultural peculiarities, communicative behavior.

Interaction among youth is specific by several features including topical characteristics, sociolinguistic and pragmatic aspects. Sociolinguistic aspect is the one which influences formation of youth discourse as a specific communicative event. It is necessary to emphasize significance of the following sociolinguistic factors:

- Gender differences (male or female interlocutors)
- Place of living (urban or rural)
- Level of education
- Belonging to a definite subculture
- Nationality and culture

Though youth is obviously a marginal part of society, which is vividly globalized in its common tastes, world perception and behavior, nationality and culture are still the issues that are inevitable in analyzing variations in youth language. In this case the notion of national communicative behavior should be placed on the first position. This term stands for a set of norms and traditions in communication of the definite cultural society [1]. In the framework of the current work we consider American and British cultures as vivid representatives of the English-speaking world. And moreover, we contrast them to the Russian and Kazakh mentalities which help to reveal the differences of youth discourse in four cultures and see similar features.

American communicative behavior is characterized by high competitiveness, love to challenges, sociability, dominance of informal communication, openness. Americans are sociable not in the same way as Russians. The latter are mostly sociable with those who they really appeal to, while the first are friendly with everyone and do not imply any special attitude to the interlocutor. «Hi» and «Hello» are common greeting that emphasizes democracy in communication. This democracy can be observed in the relationships between administration and employees where bosses are often called by their first names or sometimes by their nicknames [2]. This part of culture is very similar to Kazakh traditions where attitude to the boss is expressed by diminutive forms of their names (Bake, Sake, Make, etc).

American corporate culture seems to lack respect towards older generation, since here it is natural to dispute with older people and people who have the higher social status [2:53]. This is not so obvious in the Russian culture, and totally unacceptable for Kazakhs, who accept respect to older people as a sacred tradition. In any conflicts with the representatives of older generation it is relevant for a young man to keep silent even if the latter is right. This is the feature of purely Asian inter-generational relations. In American culture high official style of communication, following the norms of high etiquette is not appropriate in most cases. This is proved by free dress code in most American companies. American directness in business communication, brief and concrete speech is often not reasonable for other cultures including Kazakhs who prefers implicit messages in expressing their intention [3].

Greetings also differentiate in four cultures. The use sphere of 'Hello' in Great Britain and the USA has recently narrowed. In the UK it is used as a beginning of communication, i.e. there should be a further conversation. Youth greeting 'Hi' is no more a mere familiar form, but a neutral one. It is widely used among older generations and intergenerational level as well [1]. This can be a good example of the tendency of involving youth language into standard norms. In Russian communication greetings are followed by common questions: «Как дела», «Как жизнь?», «Что нового?» («How are you?», «How is life?», «What's new?»). It is not a surprise if the interlocutor will describe his real state, about his life and news. Even if he/she has no intention to share his/her problems and news, any neutral answer is usually followed. However, in English culture «How are you?», «How are things?» or «What's up?» are now conventional and semantically desolated. The interlocutor often passes to the main part of the conversation without waiting for the answer to these questions. In Kazakh culture greetings are significant. If the conversation takes place on the intergenerational level (a young man and an old man, for instance), it is relevant for the older one to say additional replica like «Әке-шешен қалай? Үйімі аман ба?» («How are your parents? Is your family fine?»). Even if the older interlocutor is not very close with the parents of his/her parents, it is considered to be a good manner to ask such questions. Politeness is obligatory, first of all, in the family, among relatives as historically Kazakhs as nomads are connected to tribal life style, blood relations [4].

In England and the USA it is no more compulsory to introduce people to each other, though in England this ritual is still kept due to English conservatism and respect to traditions. Russians are not obsessed with introduction, and self-introductions are quite acceptable even in official situations [5]. Likewise, in Kazakh speech etiquette this side of conversation is not compulsory. Self-introduction can easily follow if there has been no official introduction.

Forms of address of nations also vary. In English language (as Americans, so British) neutral forms of address Mr/Mrs/Miss+ surnames (or names) are wide-spread. However, in recent times it is more relevant to use Miss (without any accent to family status) while in Russian and Kazakh the equivalents of these address forms are not often used in real conversations («Мырза»/«Ханым»/«Бикеш» – in Kazakh, «Господин»/ «Госпожа»/ «Барышня» – in Russian).

In English and American cultures it is acceptable to accentuate attention to the equality of communicants. A for Kazakh and Russian cultures, age and status are always in the focus [6].

Kazakhs are considered to be hospitable, tactful, very competitive and respectful towards the older [7]. Competitiveness makes Kazakhs closer to American and British cul-

ture, though they (Kazakhs) express this feature in different aspect: if Americans and British people are competitive in sports and gambling, Kazakhs tend to compete with each other in all spheres of life. This can be explained by historical tribal contests among Kazakhs, high ambitions [4]. Russians are considered to be sincere, uncompromising, self-critical, hospitable, ready to give advice and interfere in someone's life. Americans are special for their playful competitiveness, approaches to business, smiling friendly appealing. The English are emotionally self-controlling, ironic and self-ironic and conservative.

Kazakh communicative behavior is the result of influence on one hand, and Russian culture as dominating from the Soviet times, on the other hand. Additionally, there is an obvious growing effect of Islamic culture whose elements could be kept and are being actively renewed. Youth are also influenced by the elements of western and eastern cultures, though the first one is becoming more and more vivid. It is explained by intensive processes of globalization and popularity of western culture through the Internet. This stage of human development certainly influences the state of language which is a direct reflection of culture, life style and mentality of the nation [8]. Marginality of youth and youth communicative culture can also be connected with integration of the world in the Internet which removes national and cultural peculiarities. Analyzing the above mentioned differences, we conclude that western culture has high influence on youth communication and the whole communication in globalizing world.

References:

1. Sternin I.A., Larina T.V., Sternina M.A. Oчерk angliyskogo kommunikativnogo povedeniya. Voronezh, 2003.
2. Sternin I.A., Sternina M.A. Amerikanskoe kommunikativnoe povedenie. Voronezh, 2001.
3. Robinson Lena. Beliefs, values and intercultural communication. Communication, Relationships and Care A Reader. London, New York 2004.
4. Lamazha Ch.K. Natsionalniy kharakter tyurkskih narodov Tsentralnoi Azii. 2013
5. Prokhorov Yu.E., Sternin I.A. Russkie: kommunikativnoe povedenie. Moscow, 2006
6. Savoyskaya N.P. Lingvokulturologicheskie osobennosti kontsepta "vezhlivost" (na material kazahskogo, russkogo I angliyskogo yazikov). Tyumen', 2005
7. Erkitabeyeva G.G. Nekotorie osobennosti kazahskogo mentaliteta//Publishing house Education and Science. 2013
8. Ter-Minasova S.G. Yazik I mezhkulturnaya kommunikatsiya. Moscow, 2000.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕО НА УРОЦІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Термін «відео» у перекладі з іноземної мови може означати як відтворення телепрограм на відеомагнітофоні або комп'ютері для учбових цілей, перегляд відеофільмів, так і використання відеокамери в класі для запису і подальшого використання в учбовій діяльності учнів на уроці.

Відеозаписи підрозділяються на наступні види:

- відеозапис фільмів і програм спеціально для учбових цілей;
- відеозапис телепрограм і художніх фільмів;
- відеозаписи програм по різноманітним спеціальностям; відеозаписи, створені самими учнями. [1].

Відеозаписи стимулюють інтерес, дають зразок для наслідування (розмови і поведінки в конкретній ситуації спілкування), розширюють знання учнів про країну мови, що вивчається, а також у високому ступені мотивують висловлювання про себе, свої інтереси. [1,2].

Звукова інформація, яка звучить з екрану у супроводі відеоряду, значно покращує умови сприйняття іноземної мови на слух. Тому відео широко застосовується саме для навчання аудіюванню, одному з найскладніших видів мовної діяльності. Контроль сприйняття відео в основному зводиться до перевірки розуміння іноземної мови, яку звучить з екрану.

Проглянутий відеофрагмент стає прекрасною основою для навчання говорінню. Отримана інформація ситуативна, барвіста, емоційна, викликає інтерес учнів і тим самим стимулює мовні висловлювання як репродуктивного, так і творчого характеру.

В той же час більшість усних завдань, спрямованих на навчання говорінню можуть служити і формуванню навичок писемної мови, в усіх її проявах: опис, твори критичного характеру, рецензії і сюжетні замальовки.

Для навчання читанню нині застосовують так зване телебачення (чи відео) з титрами як додатковий навчальний прийом.

Використання аудіовізуальної техніки, відеозаписи у тому числі, дає можливість:

- 1) представити ситуацію спілкування в усій її повноті;
- 2) бачити і чути учасників спілкування (бачити їх міміку і жести, що сприяє повному сприйняттю комунікативної ситуації);
- 3) розширити рамки комунікації завдяки тому, що учень бачить обстановку (місце, час, день і рік), може визначити вік, одяг, соціальне положення;
- 4) зробити висновок про формальний або неформальний характер спілкування.

Перегляд відеозапису на уроці на відміну від домашнього перегляду телепрограм – це активний процес. Організатором і ініціатором його виступає учитель.

Робота з відео включає три етапи: преддемонстраційний, демонстраційний і післядемонстраційний.

До перегляду відео, перед учнями стоять комунікативні завдання, які направляють їх увагу в потрібне русло. Для цього розробляються питання і розробляється роздавальний матеріал. Під час демонстраційного етапу, у разі неодноразового перегляду, після першої демонстрації учитель проводить перший контроль розуміння окремих слів, фраз. Під час вторинного перегляду учитель домагається детального розуміння змісту і переходить до постдемонстраційного етапу, який переслідує мету контролю розуміння і розвитку навичок іншомовного говоріння на основі відеофрагменту.

Переглянутий сюжетний відеофільм може стати і відправною точкою для самостійних творчих висловлювань учнів. Проглянувши частину відеофрагменту, учні можуть прогнозувати розвиток сюжету, висловлюючи свої припущення, змінити кінцівку фільму. [3, 4].

Основні моменти роботи з відеоматеріалом:

1. Відео – ефективний засіб розвитку усіх видів мовної діяльності.
2. На уроці доцільніше використати невеликі відео-фрагменти.
3. Основне завдання учителя зробити перегляд активним.
4. Перегляд ділиться на три етапи преддемонстраційний, демонстраційний і післядемонстраційний.
5. На початковому етапі можливі один-два повтори перегляду відео.
6. На преддемонстраційному етапі проводиться антиципація змісту, знімаються труднощі мовного і лінгвокраїнознавчого характеру, визначається комунікативна мета перегляду.
7. Під час демонстрації учні можуть заповнювати робочі зошити, робити позначки у зв'язку з комунікативним завданням. Учитель використовує кнопку «пауза» для роз'яснення складних місць під час першого перегляду:
8. Післядемонстраційний етап – контроль розуміння і розвиток навичок усної і письмової мови на основі змісту відео.
9. Відеозапис фільму учням пропонує написання сценарію, розподіл ролей і репетицію, а також наявність певних навичок роботи з відеотехнікою. Особливу увагу слід приділити спілкуванню на іноземній мові в ході роботи над відео.
10. Перегляд художніх відеофільмів на іноземній мові вимагає від учителя великої підготовчої роботи з тим, щоб зробити його максимально активним.

Література

1. Альбрехт К.Н. Использование ИКТ на уроках английского языка // Электронный научный журнал «Информационно-коммуникационные технологии в педагогическом образовании». – 2010.
2. Никитина И.Н. Урок английского языка с использованием новых информационных технологий // Интернет-журнал Фестиваль педагогических идей «Открытый урок», 2004–2005.
3. Полат Е.С. Некоторые концептуальные положения организации дистанционного обучения иностранному языку на базе компьютерных телекоммуникаций // Иностранные языки в школе, 2005. – № 4 – С. 6-11.
4. Соловова Е.Н., Апальков В.Г. Курсы: «Развитие и контроль коммуникативных умений» // «Первое сентября» № 17-24. – 2005-2006г.

**ОСНОВНИ ПІДХОДИ ДО ПЕРЕДАЧІ СПОРТИВНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
В СУЧАСНОМУ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВІ
(НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ)**

Ключові слова / Key words: спортивна термінологія/ sporting terminology, спортивний сленг/ sporting slang, спортивний дискурс/ sporting discourse, терміни-дублети/ terms-duplicates, фонові знання/ background knowledge, перекладацькі підходи/ methods of translation, лексичні трансформації/ lexical transformations, грама-тичні трансформації/ grammatical transformations, еквівалентний переклад/ equivalent translation.

Незважаючи на показовий для сьогоденної соціолінгвальної ситуації посиленний розвиток термінологічної лексики фізичної культури та спорту, ґрунтовного розгляду цього термінологічного корпусу з погляду співвідношення національних та інтернаціональних одиниць та їх кодифікованості в українському мовознавстві не маємо. Існують лише поодинокі дослідження, серед яких перш за все варто назвати два дисертаційних дослідження вітчизняних учених, в яких вивчається саме ця проблема.

Насамперед це робота В.Т. Воробйова «Пути развития и способы образования спортивной лексики современного немецкого языка» (1972 р.) [2], де науковець досліджує характерні особливості етапів розвитку німецької спортивної лексики, встановлює продуктивні способи і моделі словотворення, визначає фактичну роль, місце і причини запозичення в спортивній лексиці сучасної німецької мови, а також наукова розвідка О.В. Боровської «Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту» (2003 р.) [1], в якій окреслено тенденції та перспективи подальшого розвитку термінологічної системи спортивної галузі. Крім того, українська дослідниця аналізує окремі аспекти функціонування новітніх запозичень в українській спортивній термінології.

Крім названих досліджень, існують також поодинокі дослідження вітчизняних учених, в яких розглядаються певні аспекти спортивної термінології, а саме способи формування спортивної лексики та термінології, особливості їх розвитку в певних умовах існування, структура терміну, особливості його функціонування та семантики в контексті конкретних галузевих терміносистем та деякі інші (Л.А. Карпець, М.Н. Паночко, І.Т. Янків) [6; 7; 10].

Втім зазначені дослідження не торкаються питання перекладу спортивної термінології, що є актуальним на сьогодні з точки зору багатьох аспектів. По-перше, спортивна термінологія є гнучкою системою, що постійно змінюється та оновлюється; по-друге, спортивна термінологія поповнюється новими термінами і запозиченнями, які потребують перекладу та закріплення в національних словниках тощо. Як наслідок, маємо сьогодні лише один словник німецької спортивної термінології, де

автором Й.Ц. Рожковським запропоновано відповідники спортивної лексики в українській та російській мовах [8].

Отже, як бачимо дослідження різних аспектів перекладу лексики спорту та фізичної культури на сучасному етапі розвитку перекладознавства лишається досить актуальним, ба навіть нагальним. Тому у пропонованому дослідженні буде здійснено короткий огляд особливостей перекладу німецької спортивної термінології, питання, яке взагалі, на жаль, не ставало предметом комплексного вивчення вітчизняними вченими. Хоча існують наукові розвідки, де вивчаються особливості перекладу спортивної термінології на матеріалі інших мов, почасти англійської (Т.В. Іщенко, О.С. Скрипніченко) [5; 9].

Проте перш ніж говорити про особливості перекладу та основні підходи до перекладу спеціальної лексики спорту та фізичної культури Німеччини, маємо розглянути труднощі, перед якими постає перекладач.

Варто зазначити, що у мову сучасного спорту Німеччини входять різноманітні за складом терміни, професіоналізми і жаргонізми (спортивний сленг), що вживаються спортсменами, фахівцями в галузі спорту, спортивними ЗМІ і простими любителями спорту. Зрозуміло, що у кожного виду спорту є своя термінологія, професійна лексика, набір жаргонних слів і виразів. Проте однією з проблем спортивної термінології вважається існування в термінології такого (небажаного, на думку деяких дослідників) явища як синонімія. Інколи синоніми спортивного терміна виконують функцію пояснення, але найчастіше до терміна іншомовного походження виникає синонім, створений на рідному ґрунті, так звані терміни-дублети.

Крім того, до низки основних динамічних процесів, що характеризують розвиток спортивної термінології сучасної німецької мови, належать запозичення з англійської мови, їх інтенсивна адаптація та активізація у німецькому спортивному дискурсі, а також розширення функціонально-стилістичних можливостей запозиченої лексики.

Ще однією важливою проблемою є широке вживання скорочень у мові спорту. Тому перекладачеві важливо знати, до якої з груп відноситься те чи інше скорочення, щоб потім адекватно перекласти. Проте аби зуміти віднести скорочення до однієї з груп, необхідно вміти його інтерпретувати, що звісно не завжди легко, адже багато зі скорочень є неологізмами, тому не зафіксовані в національних словниках.

Крім того, при перекладі спортивної термінології перекладач має зважати не лише на лексичну відповідність матеріалу, що перекладається, а й на інформативність та суспільну направленість текстів даного типу. Адже на відміну від інших терміносистем, де основні труднощі перекладу становлять полісемантичні терміни, спортивна термінологія, з огляду на своє соціальне, культурне значення, перебуває на межі термінологічного поля і загальнолітературної мови, і, таким чином, залежить від контексту, що вимагає від перекладача відповідної фахової підготовки та фонових знань.

Зважаючи на перераховані вище труднощі, доцільно було б продемонструвати способи перекладу саме спортивної термінології з урахуванням процесуального та текстового рівнів перекладу. Тобто особливості перекладу термінології даного типу розглядаються з точки зору функціонально-стильового призначення тексту, в якому вона вживається. Об'єктом практичного дослідження цієї наукової розвідки було об-

рано приклади з Інтернет-версій німецькомовних ЗМІ та запропоновано переклад, а також аналіз перекладацьких підходів.

Як відомо, основне завдання перекладача при досягненні адекватності – вміло застосувати різні перекладацькі трансформації, для того, щоб текст перекладу найточніше передавав всю інформацію, укладену в тексті оригіналу, при дотриманні відповідних норм мови. Тому аби подолати різні труднощі при перекладі лексики спортивної тематики, перекладач має розуміти доцільність застосування кожної перекладацької трансформації, зважаючи на перераховані вище особливості спеціальної лексики спортивного дискурсу. Звісно при перекладі текстів спортивної тематики зустрічаються практично всі види як лексичних, так і граматичних трансформацій.

Наприклад, при перекладі власних назв найбільш поширеними способами перекладу вважаються: транслітерація, транскрипція, транспозиція та калькування. Досить часто для мовних одиниць, що не мають відповідника в перекладацькій мові використовують калькування – відтворення не звукового, а комбінаторного складу слова, тобто складові частини слова передаються відповідними елементами у мові перекладу.

*1. Drei bis vier Analysten pro Spiel werten in Unterföhring **Ballbesitz, Pässe, Zweikampfquote, Ecken, Freistöße, Fouls und Torschüsse** aus. – За кожною грою в місті Унтерфьорінг сліdkують три-чотири аналітика, які оцінюють коефіцієнт володіння м'ячем, паси, дріблінг, кутові, вільні удари, фоли та, нарешті, голи (Deutschland, 2015), (переклад наш).*

Як бачимо, у прикладі (1) вжито спортивні терміни, що означають різні маневри у футболі або ж рівень володіння гри. Аби перекласти ці власні назви було застосовано різні перекладацькі прийоми. Так, при перекладі термінів **Ballbesitz, Ecken** та **Freistöße** було вжито калькування, **Pässe** та **Fouls** було перекладено транслітерацією, **Torschüsse** та **Zweikampfquote** – за допомогою методу смислового узгодження.

Варто зазначити, що найбільшу складність для перекладача спортивних, як і будь-яких інших спеціальних текстів, представляє собою переклад термінів-складних слів. Особливо наочно це спостерігається на прикладі німецької мови, де складні слова часто мають більше двох основ.

*2. 13 Punkte beträgt der Vorsprung **des Tabellenführers** auf Verfolger Real Madrid. – Лідерів таблиці від їх переслідувача «Реала» Мадрид відділяє 13 очок (Deutschland, 2015), (переклад наш).*

*3. Das **Torverhältnis** spricht mit 40:42 sogar gegen die Münchener. – Співвідношення голів 40:42 навіть говорить не на користь мюнхенців (Deutschland, 2015), (переклад наш).*

У зазначених уривках 2 і 3 наявні складні іменники. У цих випадках у процесі передачі складних іменників з МО на МП, вмотивовано застосовано повне калькування, адже складові частини спортивного терміну **Tabellenführer** та **Torverhältnis** замінюються їх буквальними відповідниками в мові перекладу, а саме **лідерів таблиці** та **співвідношення голів**. До того ж, при перекладі цих одиниць було застосовано таку перекладацьку трансформацію, як лексичне розгортання, тобто використання замість слова певного словосполучення, що має таке ж саме значення.

*4. Mit großer Begeisterung wird das **DFB-Team** in Tiflis willkommen geheißen. – З великим ентузіазмом, збірну команду бундестиму вітали в Тбілісі (Deutschland, 2015), (переклад наш).*

У вищенаведеному прикладі (4) для перекладу абрєвіатури було застосовано такий перекладацький прийом як модуляція (смысловий розвиток). Переклад полягав у заміні перекладної одиниці *DFB-Team* на контекстуальне, логічно пов'язане з нею слово чи словосполучення. Мотивом використання зазначених прийомів є відсутність скорочення *DFB* в МП та необхідністю зробити текст перекладу зрозумілим для читача.

Як бачимо, аби подати адекватний відповідник у МП перекладач спеціальної термінології має зважати на певні фактори, які знаходяться поза межами лише проблеми передачі лексичної відповідності, а саме функціональна спрямованість тестів спортивної тематики, фонові знання у даній галузі, розуміння контексту тощо.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що поміж мовознавчих у галузі спортивної термінології нагальним питанням лишається проблема визначення способів передавання та транслітерації запозичених термінів з одного боку, а з іншого із вузькофахових проблем найпомітнішими є недостатня кількість найменувань та накладів відповідних словників і довідників, переважання російськомовної навчальної літератури, нестача кваліфікованих термінознавців, невмотивоване калькування німецьких термінів без їхньої адаптації до норм української мови, що вважаємо перспективою подальших досліджень.

Література:

1. Боровська О.В. Співвідношення національних та інтернаціональних термінів в українській термінології галузі фізичної культури та спорту: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання та спорту: [спец.] 24.00.02 „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / О.В. Боровська. – Львів. держ. ін-т фіз. культури. – Л., 2003. – 20 с.
2. Воробьев В.Т. Пути развития и способы образования спортивной лексики современного немецкого языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук: [спец.] 10.663 „Германские языки” / В.Т. Воробьев. – КГПИ иностр. яз. – К., 1972. – 25 с.
3. Зильберт А.Б. Спортивный дискурс: точки пересечения с другими дискурсами: Проблемы интертекстуальности // Язык, сознание, коммуникация. Вып. 19 / А.Б. Зильберт. – М., 2001. – С. 103–112.
4. Истрате П. Футбольная терминология как результат функционирования терминов в системах разных языков/ П. Истрате. – Яссы: Русский язык за рубежом, 2005, № 1/2. – с. 66-69.
5. Іщенко Т.В. Деякі особливості перекладу фахових текстів спортивної тематики // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ» / Т.В. Іщенко. – 2014, № 1 (7). – С. 265-270.
6. Карпець Л.А. Український спортивний жаргон: структурно-семантичний аспект: автореф. дис. ... канд. філол. наук: [спец.] 10.02.01 „Українська мова” / Л.А. Карпець. – ХНУ. – Х., 2006. – 19 с.
7. Паночко М. Н. Украинская спортивная лексика: автореф. дис. ... канд. филол. наук: [спец.] 10.02.02 „Украинский язык” / М.Н. Паночко. – КГПИ. – К., 1978. – 26 с.
8. Рожковський Ц.Й. Німецько-російсько-український словник спортивних термінів [Текст] = Deutsch-russisch-ukrainisches Wörterbuch für sportliche Fachbegriffe / Ц.Й. Рожковський. – Вінниця: [б. и.], 1997. – 192 с.

9. Скрипніченко О.С. Проблеми перекладу спортивних термінів (на матеріалі англійської та української мов) // Вісник СумДУ № 11 (95) / О.С. Скрипніченко. – 2006, Том 2. – С. 166-170.
10. Янків І.Т. Українська спортивна термінологія(історико-методологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: [спец.] 24.00.02 „Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення” / І.Т. Янків. – Волин. держ. ун-т імені Лесі Українки. – Луцьк, 2000. – 19 с.

Прокина Маргарита Владимировна
 Прокина Мария Владимировна
 Национальный исследовательский
 Томский государственный университет

ПРОБЛЕМА ПЕРЕВОДА СТИХОТВОРЕНИЯ ДЖ. ЛЕОПАРДИ «L'INFINITO»

Стихотворение *L'infinito* написано Леопарди в годы юности, когда он жил еще в родовом имении Реканати. Оно написано в свободной от рифмы и строгой ритмики форме и включает в себя 15 строк. Во всех трёх переводах представлен белый стих со свободной ритмикой, встречается размер ямба и хорея. Переводы Иванова и Саянова так же, как и оригинал включают 15 строк. У Ахматовой перевод представлен 16 строками, что объясняется перестановкой глагольной формы *приходят мне на ум* ("mi sovvien") из 11-ой строки оригинала в 14-ю строку перевода. Характер переноса (enjambement) сохранён только в переводах Иванова и Ахматовой, тогда как у Саянова он практически отсутствует [1].

Наиболее интересен здесь сопоставительный анализ лексической и синтаксической стороны вариантов перевода стихотворения *L'infinito*.

Для идиллий Леопарди характерно колебание стилистических регистров. Так в рамках первой строки встречается выражение разговорного типа: *sempre caro* (всегда дорогой) и книжное прилагательное *erto* в значение *пустынный, уединённый*. Если последнее прилагательное во всех трёх переводах одинаково – *пустынный*, то сочетание *sempre caro* варьируется. У Саянова это выражение наиболее близко к оригиналу: «Мне **дорог** был **всегда** пустынный этот холм». Вячеслав Иванов опускает прилагательное *дорогой* и глагол *был*, заменяя всё это глаголом «любил» («**Всегда любил** я холм пустынный этот»). Анна Ахматова использует в своём переводе краткое прилагательное «мил» («**Всегда** был **мил** мне этот холм пустынный»). Однако во всех трёх переводах сохраняется фигура речи, использованная Леопарди – анастрофа, изменение прямого порядка слов [2,3,5].

Словосочетание *dell'ultimo orizzonte* по-разному представлено в переводах. У Леопарди в этом контексте значение прилагательного *ultimo* тождественно латинскому прилагательному *estremo* (*крайний*). В принципе все три переводчика передали именно это значение. Но так как на русский язык дословно нельзя перевести это словосочетание как *крайний горизонт*, поэтому интересны варианты переводов. Саянов, сохраняя форму определительного словосочетания, заменяет прилагательное *крайний* на *далёкий*, остальные же два переводчика используют вместо прилагательного *крайний* однокоренное существительное *край*. Однако, Вячеслав Иванов опускает слово *горизонт*, заменяя выражение *da tanta parte dell'ultimo orizzonte* оборотом «край последних отдалений», совмещая при этом два значения прилагательного *ultimo* (*крайний и последний*). Перевод Анны Ахматовой наиболее близок к оригиналу, здесь переводчик практически следует слово за словом: «отнявшая у взгляда **большую часть по краю горизонта**» [2,3,5].

Словосочетание *interminati spazi* также во всех трёх переводах представлено по-разному. Прилагательное *interminato* синоним *infinito* (*бесконечный, бескрайний*,

беспредельный). Однако Саянов переводит это прилагательное как *далёкий* («далекие пространства»). Вячеслав Иванов использует в этом месте не прилагательное, а однокоренное существительное: «беспредельность пространств». Перевод этого прилагательного Анной Ахматовой соответствует оригиналу: «пространства бескрайние». Причём Ахматова использует здесь инверсию, характерную стихотворению Леопарди. Вячеслав Иванов подчеркнул в своём переводе, что беспредельность пространств именно «за тесным терном» (в оригинале: *interminati spazi di là da quella*, т.е. просто местоимение без распространительного существительного). У Саянова неясно, где грезятся далёкие пространства: просто *за этим видом* («... смотря на этот вид, / Мне грезятся за ним далекие пространства») [2,3,5].

Выражение *io nel pensier mi fingo* в стихотворении Леопарди переводится как *в мысли я представляю*. Анна Ахматова переводит это почти дословно, заменяя только единственное число мысли на множественное и переставляя местами существительное и глагол («я представляю в мыслях»). У Саянова этот оборот отсутствует, если не считать словосочетания «мне грезятся», которое, вместе с тем, может, относится и к переводу деэпричастия *mirando*, о котором говорилось выше. Перевод Иванова наиболее авторский и далёкий от оригинала: «впечатлеваю в дух» [4].

Заключительный пассаж этого предложения: *ove per poco il cor non si spaura*. Дословный перевод: *где почти сердце не пугается*, т.е. сердце теряется в ощущении этой бесконечности. Нужно заметить, что *сердце* здесь синонимично равно существительным *чувство* и *душа*. Только перевод Анны Ахматовой здесь наиболее близок к оригиналу: «оттого почти в испуге сердце». Саянов расширяет эту часть, выделяя её в отдельное предложение, где помимо слов и мыслей Леопарди, он добавляет свои собственные образы: «Где сердце отдохнет и знать не будет больше/Ни страха, ни тоски». Перевод этой части Ивановым сохраняет замысел оригинала, но вместе с тем отражает возвышенную лексику, используемую переводчиком на протяжении всего стихотворения: «и к сердцу близко приступит ужас».

Если говорить о синтаксической стороне, то строение предложений наиболее близким к оригиналу встречается только в переводе Ахматовой. Вячеслав Иванов тоже старается придерживаться синтаксиса оригинала, но он использует авторские тире и многоточия, которые добавляют больше пауз и несколько меняют интонационные акценты.

Ряд образов, которые приходят на ум лирическому герою, когда он сравнивает голос ветра и бесконечность, имеют вариации в переводах. Особенно интересно, как интерпретируется переводчиками выражение *le morte stagioni* (дословно это *мёртвые сезоны*, Леопарди подразумевал здесь прошлые века). В переводе Саянова отражено уже переносное значение: *прошлые века, давно минувшие*. У Ахматовой это *умершие года времена*, т.е. включается прямое значение прилагательного *morte* (*мёртвый*). Иванов переводит это практически дословно: *мёртвые века* [2,4].

В последнем предложении встречается оксюморон: *il naufragar mi dolce* (*мне сладко кораблекрушение*), т.е. погружение мысли в эту бесконечность. Во всех трёх переводах эти метафора и оксюморон представлены с некоторой лексической вариативностью. Так Ахматова опускает слово *кораблекрушение*, заменяя его глаголом *annegarsi* в значении *тонуться*, *тонуть*: «и сладостно **ТОНУТЬ** мне в этом море». Иванов оставляет первоначальное значение существительного *naufragar*: «и сладко

мне **крушение** в этом море». Саянов использует здесь глагол *гибнуть*, но в этом последнем предложении он еще раз подчёркивая идею *бесконечности*, добавляет прилагательное *безбрежный*, которое отсутствует в оригинале: «и сладко **гибнуть** мне в **безбрежном** этом море».

А.К. Толстой сказал, что «...не следует переводить слова, и даже иногда смысл, а главное – надо передавать впечатление». Все три поэта, при переводе стихотворения Леопарди, передали своё впечатление, которое так или иначе преломилось через призму их личного восприятия, литературного направления, которому они придерживались и эпохи, в которой они творили. Перевод Саянова – один из первых переводов *L'infinito*. Несмотря на отсутствие рифмы, Саянов пытается уподобить стихотворение классическому строю, почти опуская enjambement и внося восторженно-риторические интонации. Для Иванова, как представителя символизма, *вечность* была одной из главных парадигм творчества и мировоззрения. Вместе с тем в его переводе отразилась личная тема его творчества – тема религиозного «мифа», надежда на воскресение после смерти. Поэтому лексика, выбранная Ивановым, носит возвышенно-патетический характер. Перевод Анны Ахматовой можно признать наиболее адекватным оригиналу. Она постаралась передать «впечатление», вместе с тем соблюдая метрико-ритмические особенности, характер переноса и лексическую эквивалентность.

Литература

1. М. Саббатини – В.С. Томеллери *L'infinito* Леопарди в переводах Ахматовой: Материалы международной науч. конф. Диалог культур: «Итальянский текст» в русской литературе и «русский текст» в итальянской литературе 9-11 июня 2011 г. М., 2013. 373 с.
2. Вяч. Иванов. Собрание сочинений. Брюссель, 1979. Т. 1. – 265 с.
3. Ахматова Анна. Собрание сочинений. Переводы 1950-1960-е годы. М., 2000. – 368 с.
4. Большой итальянско-русский словарь: Около 300000 слов и словосочетаний / Г. Ф. Зорько, Б. Н. Майзель, Н. А. Скворцова. М.: Русский язык, 1999. – 1018 с.
5. Бесконечное Леопарди/Саянов. Режим доступа: [http://ru.wikisource.org/wiki/Бесконечное_\(Леопарди/Саянов\)](http://ru.wikisource.org/wiki/Бесконечное_(Леопарди/Саянов)) (Дата обращения: 16.05.2015).

